ÖLÜMSÜZ ESERLER

Henry David Thoreau

Sivil İtaatsizlik

Çeviren:
Caner Turan

Önsöz:
Nazım Onat

SAY

Sivil İtaatsizlik

Henry David Thoreau (1817-1862)

Amerikalı yazar, şair ve düşünür. ABD'nin Massachusetts eyaletine bağlı Concord kentinde doğmuştur. Entelektüel yaşamı boyunca ABD hükümetinin savaş, kölelik ve vergi politikalarıyla mücadele etmiş, devlete karşı bireyin hak ve özgürlüklerini vurgulamış, "sivil itaatsizlik" kavramını ilk kez kullanan kişi olmuştur. 1845 yılında azla yetinerek basit bir yaşam sürmek amacıyla yaşadığı kentten ayrılarak Walden Gölü kıyısına yerleşmiş ve çalışmalarına burada devam etmiştir. En önemli eserleri *Walden* adlı kitabı ve "Sivil İtaatsizlik" adlı uzun yazısıdır.

Sivil İtaatsizlik

Henry David Thoreau

İngilizceden çeviren:
Caner Turan

Önsöz:
Nazım Onat

say

Say Yayınları
Ölümsüz Eserler

Sivil İtaatsizlik / Henry David Thoreau
Özgün adı: *Walden and Civil Disobedience*

Yayın hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0468-1
Sertifika no: 10962

İngilizceden çeviren: Caner Turan
Yayın koordinatörü: Levent Çeviker
Kapak tasarımı: Artemis İren

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 674 93 54
Matbaa sertifika no: 22858

1. baskı: Say Yayınları, 2015
2. baskı: Say Yayınları, 2016

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz (Nazım Onat)..... 9
Çevirenin Önsözü 51
Sivil İtaatsizlik 57

Suruç'ta yitirdiğimiz güzel insanlara...

ÖNSÖZ

Günümüzde, insan-toplum ilişkilerine yönelik birçok konu tartışılmaktadır. Tartışılanlardan biri de "demokrasi" kavramıdır. Bu kavrama dair her türlü problemin çözüleceği gibi bir algı var. Eski Yunan döneminden günümüze kadar demokrasi kavramının açmazları dolayımında filozofların, entelektüellerin ve hukuk çevrelerinin çözümlemeleri karışık durumda. Demokratik bir toplumda, etik bir değer olan adalet kavramı ile insan hakları temeli üzerinde hukuk devleti inşa edilir. Böylesi bir düzende yurttaş olmak önemlidir. Yurttaşlar arasında katılımcılık, paylaşım, eşitlik, özgürlük, söz söyleme, tartışma, müzakere etme vardır. Kamusal alanda sorunlar ortaktır. Katılımcılığa dayalı böyle bir toplumda yasaların içinde adalet kavramı yerleşiktir. Tek bir yurttaşa yapılan haksızlık tüm yurttaşlara yapılmış sayılır. Bu nedenle yurttaşların, iktidarın keyfiliğini ortadan kaldıracağı ve yurttaşlık haklarını savunabileceği durumlar ortaya çıkabilir.

Kamusal alanda varlığını bulan sivil itaatsizlik kavramı, anlamını Eski Yunan'da bulur. Bu anlamda, tarihsel bir kategoridir. Günümüzde kamusal alan, sınırı berrak olmaması nedeniyle yabancılaşma, yalnızlaşma, şeyleşme sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda kamusal alanın bir edimi olan sivil itaatsizlik kavramının farklılığını, ne olduğunu ortaya koymak büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde kitle toplumu, insanların bir araya gelişini, bir arada oluşlarını yok etmiştir. Ortak dünya ortadan kalkmıştır. Kitle toplumunda insanlar, tamamıyla özel hale gelmişler; başkalarını görme, duyma ve onlar tarafından görülüp duyulma olanağını yitirmişlerdir. İnsanlar, kendi tekil deneyimlerinin öznelliğine hapsolmuşlardır.

Özgürlük olmadan sivil itaatsizlikten söz edilemez. Sivil itaatsizlik, demokratik bir ortamda var olabilir. Söz konusu demokratik ortamda birçok sorun çözülebilir. Sivil itaatsizlik eylemleri aracılığıyla mevcut iktidarın uyguladığı politikalar ile bir kısım yasaları eleştirebilme, değiştirebilme özelliğinin olması gerekir. Sivil itaatsizlik iletişime dayanır ve "siyasi iletişim alanının" bir kategorisi olarak da ifade edilir. Sivil itaatsizlik kavramı; "polis", "feodal", "burjuva" ve "sosyal devlet" evrelerini izleyerek dönüştüğünü belirtebiliriz.

Sosyal devlet anlayışında, devletle toplum bütünleşmiştir. Söz konusu bütünleşmeyi sağlayan kamusallığın yapısal dönüşümüdür. Bu dönüşümde kitle iletişim araçlarının rolü de önemlidir. Değişim geçiren gazete ve basınla birlikte kamusallığın altyapısı da değişime uğrayarak her alanda artan merkezileşmeyle birlikte, yerel

kamusallık da çökmüş olur. İletişim ağının ticarileşmesi, sermayenin büyümesi ve yayın kuruluşlarının örgütlenme derecesi noktasında kitle iletişim araçları kamusallığa yön vermeye, mahrem alana müdahale etmeye başlamıştır. Kitle iletişim araçları, kitleyi kaynaştırmayı, dönüştürmeyi sağlayan devrimci bir güç haline gelmişlerdir.

Demokratik hukuk devletinde gönüllülüğe dayalı toplumsal birlikler, siyasal (kamusal) alanda eleştirel olma güçlerini kullanırlar. Bu anlamda sivil toplum örgütleri, kitle iletişim araçlarının yön verme gücünü değiştirerek kısıtlayabilirler. Burjuva kamusunun siyasal ödevi, sivil toplumun düzenlenmesidir.

Tüketimin egemen olduğu günümüzde her şeyin hızlı bir biçimde yok edildiğini ya da değersizleştiğini görüyoruz. Bu bağlamda dil ve düşünceler de tüketilmekte; hatta yok edilmekte, adaletsizlik ve hukuksuzluk hüküm sürmektedir. Günümüz insanının, tüketici, düşünmeyen, hazır planlar ve çözümler bekleyen bir varlık olmasının da etkisi görülmektedir. Düşün insanları, kamusal alanın varlığını yok eden sosyal, ekonomik ve tarihsel unsurları incelemişler ve kaygılarını da dile getirmişler; yaşanan sorunlar karşısında ontolojik olarak kamusal alanı yeniden inşa etmeye ve bu alanda direnme, söz, eylem, müzakere etme unsurlarının yerleştirilmesine çalışmışlardır. Bu çerçevede kaygılarını kamusal alana da taşımışlardır.

Günümüz dünyasında kamusal alan ve unsurlarının belirlenmesine yönelik sorunlar yaşanmaktadır. Bu çalışmada sivil itaatsizlik kavramı ele alınarak konunun sınırları içinde çözümlemesi yeniden yapılacaktır. Bu durumda sivil itaatsizlik kavramının neyi içerdiğini belirle-

yebilmek için Thoreau, Gandhi, M. Luther King, Arendt ve Habermas'ın konuyla ilgili düşüncelerinin değerlendirilmesi yapılmaya çalışılacaktır. Günümüzde sivil itaatsizlikle ilgili olarak teorik alt yapıyı oluşturma, yapılan tartışmaların çoğunda Thoreau, Gandhi, M. Luther King, Arendt ve Habermas'ın düşüncelerinden yararlanılmasıdır. Tartışmalarda ve yorumlarda bu filozoflara getirilen eleştiriler de söz konusudur. Bu nedenle çalışmamızda, sivil itaatsizlik kavramını ele alarak anlamını ortaya koyacağız. Bu doğrultuda daha sonra Thoreau, Gandhi, M. Luther King, Arendt ve Habermas'ın sivil itaatsizlik kavramı çerçevesindeki yaklaşımlarını ele alacak ve Türkiye özelinde sivil itaatsizlik eylemlerine ilişkin genel bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

Diğer taraftan yapılan alıntılarda cümlelerin, sözcüklerin kullanım biçimlerine müdahale edilmemiştir.

SİVİL İTAATSİZLİK: KAVRAMLAŞTIRMA

Kavramlar dünyasında olup biteni bilmek için kavramların tarihini, ne olduklarını, nasıl temellendirildiklerini, sınırlarının ne olduğunu anlama çabası büyük önem taşımaktadır. Bu sorulara yanıt vermeden önce "Kavram nedir?" ana sorusunun sorulması gerekir. "*Kavram; dış dünyada, düşünmede ya da dilde var olana ilişkin olarak oluşturulan düşünsel çerçevedir*" (Çotuksöken, 2001: 101).

Kavramlar, felsefe tarafından oluşturulur. "*Felsefe kavramlar oluşturma, keşfetme, üretme sanatıdır*" (Deleuze ve Guattari, 2000: 12). Kavramların, ihtiyaçlardan doğduğu ileri sürülebilir. Dış dünyaya ilişkin bilgiyi duyu organlarımız aracılığıyla, yaşama dünyasıyla karşılaşma

süreci içinde ediniriz. "*Fakat kavram olmadan, bir biçim, bir çerçeve olmadan var olanı/var olanları anlamlı kılmak, ona/onlara bir anlam yüklemek olanaklı mıdır? Kavramlar olmadan, kavramsal yaklaşımlar olmadan herhangi bir şeyi bilmek, hatta herhangi bir şeyi düşünmek bile mümkün müdür?*" (Çotuksöken, 1998: 12). Edindiğimiz kavramlarla, terimlerle, sözcüklerle adlandırılan nesneye ilişkin bilgimiz arttıkça veya ihtiyaçlarımızı daha iyi karşılamak üzere o nesne durumlarına yeni yeni nitelikler kazandırdıkça, sahip olduğumuz kavramlar ve onların içerikleri de zenginleşecektir. Diğer taraftan yeni ihtiyaçlarla birlikte bu ihtiyaçlara yanıt verecek yeni kavramlar da sürekli olarak oluşturulmaktadır.

Yeni kavramların edinilmesini sağlayan, bulan, keşfeden adını koyan ise filozoflardır. Kavrama yönelik olarak filozofların yaptığı bu belirlemelerin yanı sıra, bizim bildiklerimiz de, deneyimlerimiz de büyük önem taşımaktadır. Bu noktada filozofların yaşadığı toplumsal dönemi yani bu dönemdeki ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkileri bilmek gerekli görünmektedir. Söz konusu dönemde filozofun düşünceleri nasıl meydana geldi? Hangi özel zamanda, mekânda ve toplumda oluştu? Onu tedirgin eden sorunlar nelerdi? Bu sorunların çözümü için filozofların neden bu denli kendilerini zorladıklarını ve hangi ihtiyaçlardan dolayı kavramları keşfettiklerini, bulduklarını veya adını koyduklarını bilmek, araştırmacı için büyük önem taşımaktadır.

Kavramlara yönelik bilgide doğru ile yanlış iç içe olabilir. Tarihin bilinen bazı dönemlerinde kavramların olması; gerekenden farklı şekilde ele alınması ve kavramların çevresinde dönen tartışmalar, inşa edilen modeller

düşüneni doğru ya da yanlışa sürükleyebilir. Kuçuradi'ye göre bu yanlışlar: "*(...) bir yazarın farkına varılmadan yanlış aktarılması ve bu ikinci elden kaynağın kullanılması sonucu yaygınlaşan yanlışlardır. Bu yanlış aktarma, çok defa yazarın bir tümcesinin başka bir yazar tarafından yanlış anlaşılarak aktarılması; bazen bir tümcenin, bir sözcüğü atlanarak aktarılması, bazen de bir metnin önemli bir sözcüğünün başka bir dile yanlış aktarılması şeklinde karşımıza çıkar*" (Kuçuradi, 2009: 149).

Düşün insanları, anlama, bilme durumlarına göre kullandıkları kavrama; geliştirmiş oldukları modellerin yapısal durumuna bağlı olarak sınırlar çizerler. Kavramlar, bazen diğer söz ve belgelerden daha uzun süre yaşama tanıklık ederler. Her kavramın tarihi, ortaya çıktığı dönemdeki sosyal ve toplumsal ilişkilere, sınıfların varlığına, farklı bakış açılarına işaret eder. Diğer taraftan kavramlar insanlara sınırsız bir ortam da sağlamaz. Fakat bir kavram çok farklı şekillerde okunabilir. Kavramla ilgili farklı anlamalar/algılamalar olması demek o kavramın kuralsız bir alana ait olduğu anlamına gelmez. Bazı önemli kavramların veya görüngülerin tek kökeni diye bir şey yoktur, zamandan geriye doğru gidildiğinde bir kavramın kökeni çok farklılık gösterebilir. Örneğin; bir kavrama yüklenen anlam Eski Yunan'da farklı, Roma siyasetinin egemen olduğu dönemde farklı, 18. veya 19. yüzyılda farklı olabilir. Günümüz dünyasında ise aynı kavrama ilişkin farklı bir açılım kendini gösterebilir.

Sivil itaatsizlik kavramı tarihsel bir kategori olarak karşımıza çıkar ve Eski Yunan dönemine kadar geri gider. Günümüzdeki içeriğiyle sivil itaatsizlik kavramının doğuşu 19. yüzyıldaki Batı düşüncesine dayanır. Sivil

itaatsizlik kavramının 19. yüzyılda ortaya çıkması bir rastlantı değildir. Bu kavram özgül anlamını somut bir tarihsel durumdan alır.

Somut bir tarihsel durumla söz konusu olan, bu kavramın burjuva anayasal düzenine girmiş olmasıdır. Daha önce dile getirilenlerde de belirtildiği gibi bir kavramı başka bir dile çevirdiğimizde o dilde kullanılan kavram, çevirisi yapılan söz konusu kavrama yüklenen anlamı tam olarak karşılamayabilir.

İngilizcedeki *civil disobedience* kavramı, Türkçeye sivil itaatsizlik olarak çevrilmiştir. Kavramın Türkçedeki anlamının karşılığı askeri olmayan yurttaş ve onunla ilgili olanı ifade eder. Sivil itaatsizlik, toplumsal yaşamımızla bağlantılıdır ve toplumda yer alan tüm yurttaşların ortak olarak oluşturduğu kamusal alanda kendini gösterir. Sivil itaatsizlik, modern toplumlarda demokratik bir protesto etme biçimi olarak gelişmiştir. Yurttaşlar, ortak sorunlarını eşit ve özgür koşullar içinde, kamuya açık eylemler aracılığıyla, dil kullanımıyla ve ek olarak açıklıkla ilkin çözümlemeye, ardından da çözmeye çalışmaktadırlar. Bir toplumda, var olan kamusal alanın genişliği veya sınırları, söz konusu toplumdaki düşünce, ifade, toplanma, örgütlenme, tanınma ve diğer insan hakları ve özgürlüklerinin gelişmişliği ile çoğunluğun durumuna bağlıdır. Öyleyse sivil itaatsizlik kavramı bu anlamda siyasal bir içerik de taşır.

"Sivil itaatsizlik" temelde siyaset ve hukuk felsefesinin bir kavramıdır, bu anlamıyla felsefenin ontolojisinde yer tutmaktadır. Bu durumuyla da güncel tartışma konularından biridir. Güncel tartışma konusu olması nedeniyle kamusal alan içerisinde kendine yer bulma-

sından dolayı sivil itaatsizlik; adalet, eylem, direnme, özgürlük, eşitlik kavramları doğrultusunda ve ortama göre tanımlanmaya çalışılmaktadır. Kavramımıza ilişkin olarak özellikle filozoflar yeni tanımlar geliştirmişlerdir. Thoreau, yönetimin keyfiliği ve gücünü çıkarları için kullanması nedeniyle yaşam sorunlu hale gelmişse insanların direnme hakkından söz ederek sivil itaatsizliği vurgular.

H. Arendt'e göre *"Sivil itaatsizlik, anlamlı sayıda yurttaşın, geleneksel değişiklik yollarının tıkandığına yani itirazlarının artık dinlenip incelenmediğine ya da tersine, birtakım değişiklikleri gündemine alan hükümetin yasallığı ve anayasaya uygunluğu ciddi biçimde kuşkulu olan bir politikada ısrar ettiğine inandıkları bir durumda ortaya çıkar"* (Coşar, 2013: 98). Arendt'in sivil itaatsizlik tanımında yurttaş kavramı çok önemlidir. Yurttaş varlığını ancak siyaset alanında oluşturabilir. Bu anlamda sivil itaatsizlik eylemleri kamusal alanda bir grup yurttaşın direnmesiyle olur. Arendt'in sivil itaatsizlik tanımlamasında şiddetsizlik vardır. Şiddetin olduğu yerde sivil itaatsizlikten söz edilemez.

J. Habermas'ın sivil itaatsizlik tanımı, başka bir deyişle kavram tanımlamasında iki anlam yüklüdür; birincisi bir protesto biçimi diğeri ise aleni olmasıdır. Protesto anlamında *"Sivil itaatsizlik, yalnızca kişisel inanç ya da çıkarlara dayandırılamayacak, ahlaki olarak gerekçelendirilen bir protesto eylemidir"* (Coşar, 2013: 127-128). Habermas'ın bu kavrama yüklediği diğer anlam ise *"(...) sivil itaatsizlik, kural olarak önceden ilan edilen ve polisin devamını kestirebileceği aleni bir edimdir"* (Coşar, 2013: 128). Habermas, sivil itaatsizlik değerlendirmesinde barışçıl olma kuralını önemser. Habermas'ın yaptığı tanımlamada öne çıkanlar; herkese

açık olmak, toplumun bireylerine karşı sorumlu olmak, siyasal denetim, ortak çıkar gibi noktalardır.

Sivil itaatsizlik kavramına yönelik olarak yukarıda yapılan çözümlemeler çerçevesinde belirttiğimiz gibi kavrama/kavramlara ilişkin farklı modeller de oluşturulabilir. Benzer şekilde bu çalışmanın merkezini işgal eden "sivil itaatsizlik" kavramının dolayımında oluşturulan modeller vardır. Oluşturulan bu modeller arasında ortak yanlar olabildiği kadar önemli farklar da olabilir. Modeller kavrama yönelik bir konuyu aydınlatabileceği gibi, o konuyu belirsizliğe de sürükleyebilir. Önemli olan söz konusu model çeşitliliği içerisinde kavramın dış dünya ile olan bağını doğru kurmaktır. Bu bağlamda modelin geliştirildiği döneme ilişkin paradigmaları da dikkate alarak, dış dünya düzleminde temellendirilen bir yönelim oluşturulmalıdır.

Merkezinde sivil itaatsizlik kavramının yer aldığı birçok model çalışması olmakla birlikte üç temel modelden söz edebiliriz. Henry David Thoreau'nun, Mahatma Gandhi ve Martin Luther King'in ortaya koymaya çalıştığı modeller. Günümüzde sivil itaatsizlik eylemlerinin türü arttıkça özgün model yaklaşımları da buna bağlı olarak geliştirilmektedir.

Sivil itaatsizlik anlayışlarını değerlendirdiğimizde, toplumsal üretim ilişkileri, özne olarak bireylerin toplumsallaşmaları, toplumbilim kuramlarının temellendirilme biçimleri, siyaset alanının varlığı, tarihsel boyutta nasıl dönüştükleri diğer taraftan siyaset felsefesinin yönelimleri de rol oynayabilmektedir.

Tarihsel sorunlara ve kavramlara yönelik değerlendirmeler büyük ölçüde düşünenin bilgisine, deneyimlerine ve

dünya görüşüne bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Sivil itaatsizlik, kamusal alanda toplumu ilgilendiren ve ilişkilendiren problemler nedeniyle oluşur. Bir toplumda var olan kamusal alanın genişliğini ve sınırlarını, düşünce, ifade, bilgiye ulaşma, tartışma, toplanma, örgütlenme ve farklılıkların tanınmasına dönük özgürlüklerin düzeyi ve yaygınlığı belirler.

Belirttiklerimize bağlı olarak sivil itaatsizliğin Sokrates'in dünyasındaki yeri nedir? Thoreau'nun sivil itaatsizlik kavramına yüklediği nedir? Gandhi'nin kavrama bakışı nedir? H. Arendt'in sivil itaatsizlik kavramı neyi imliyor ya da J. Habermas'ın sivil itaatsizliğe ilişkin kavramsal yaklaşımı nedir, sorularını tek tek yanıtlamak bile bu kavramın ne kadar boyutlu ve diğer kavramlarla (özgürlük, eşitlik, hukuk, etik vb) bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Sivil itaatsizlik kavramı her ne kadar Henry David Thoreau'da ifadesini bulsa ve siyaset felsefesine onun tarafından hediye edilmiş olsa da, bu kavramın Eski Yunan devletinin işleyişinde şekillendiği ortaya çıkmaktadır. Martin Luther King'in ifadesiyle; *"Bugün akademik özgürlük gibi bir şeye sahip oluşumuzu ise belli ölçüde Sokrates'in sivil itaatsizliğine borçluyuz"* (Coşar, 2013: 204). Sokrates'in sivil itaatsizlik olarak değerlendirilen eylemi, kendisine verilen ceza ile ilgili değil, düşünce özgürlüğü konusunda "site"nin yaklaşımıyla ilgilidir.

Toplumsal sınıfların siyasete katılım aracılığıyla girmesi ve güçlendirilmesi yine katılım aracılığıyla ekonomik koşulların iyileştirilmesi deneyimi, günümüzde kamusal alana ve sivil itaatsizliğe ilişkin bilgileri ortaya koymakta yol gösterici olabilir.

Belirtildiği gibi kamusal alan içinde sivil itaatsizliğin sınırlarını çizerken, hukuk ve etik kavramları ile organik bir bütünlük içerisinde olduğunu bilmeliyiz. Bu bağlamda sivil itaatsizliği etik boyutu ile irdelersek sivil itaatsizlik aynı zamanda etik kişi olma ve etik ilişkileri belirlemede kendisini gösterir. Sivil itaatsizlik kavramına bağlı ve bu kavramın etrafında geliştirilen modeller, toplumsal ilişkilerin yapısal özelliğine göre değişkenlik gösterse de etik ilişkilerin yapısı değişmez. "*(...) etik ilişkiler yapıca ne değişme ne de değişiklik gösterir: etik ilişkinin yapısı değişmez bir yapıdır; onu oluşturan kişi yaşantıları ve eylemleri, insanın yapısal olanaklarını, kişi fenomenleri olarak bu olanakların gerçekleşme tarzlarını oluşturur*" (Kuçuradi, 2006: 11). Bu anlamda sivil itaatsizlikle geliştirilen ilişkilerin temeline etik ilişkiler yerleştirilmelidir. Sivil itaatsizlik öznelerinin kendi aralarında geliştirecekleri her türlü tartışma, konuşma/söylemler ve eylemler etik ilişkilere dayalı olmalıdır. Bu ilişkileri belirleyen durum ise özne olarak kişinin etik kişi olmasına bağlıdır. Sivil itaatsizlikle sorunları çözme, tartışma ve eylemde bulunma, etik kişi olmaya bağlı olarak geliştirilen etik ilişkilerdir.

Sivil itaatsizliğin temel kavramlarından biri de eylem kavramı olup düşün insanları bu kavramı önemsemektedirler. Bu önemseme kutsama anlamında değil, daha çok etik ilişkilere dayalı çoğulluğun eylemleri boyutundadır. Sivil itaatsizlik sınırları içerisinde gelişen bu eylemler, etik eylemlerdir. "*Bir kişi eylemde bulunurken, karşı karşıya olduğu veya yüzünü görmediği, yakınındaki-uzağındaki insanlarla –kişi olarak kim olduğunu bilmediği insanlarla– ilgili bir şey yaparken de hep bir etik ilişki içindedir: yaptığını hep*

belirli bütünlükte bir kişi olarak yapmakta, hep değer sorunlarıyla yüklü eylemlerde bulunmaktadır" (Kuçuradi, 2006: 85). Sivil itaatsizlikle gelişen eylemleri değerlendirme insan grubunun durumlarına bağlıdır. *"Her durumun ikili bir gerçekliği vardır: tarihsel planda gerçekliği ve olgusal planda gerçekliği"* (Kuçuradi, 2006: 86). Sivil itaatsizlikte oluşan bir durumu değerlendirirken, yurttaşların etik ilişkileri gereği eylemlerin niteliği, aynı zaman süreci içerisinde oluşan diğer eylem biçimleri ile bunların yorumlarına da bağlı olabilir. Bir durumun tarihsel planda gerçekliği ancak yurttaşın değer bilgisine ilişkin ilgisine bağlı olabilir.

Kamusal alan içerisinde gerçekleştirilen sivil itaatsizlik eylemleri bize insan değerlerini sunar. *"İşte 'insanın değerleri' amaçlarına uygun şekilde gerçekleştirilen insan etkinlikleridir"* (Kuçuradi, 2006: 170). Kamusal alanda gerçekleştirilen söz konusu sivil itaatsizlik, amaçların belirlenmesindeki bilince sahip olmakla birlikte olanakların bilgisine sahip olmaya da bağlıdır. Bu olanaklar bizi etik değerlere götürür. Kamusal alanda gerçekleştirilen sivil itaatsizlik eylemleri ve bu eylemlerin olanakları, etik değerlere bağlıdır. *"(...) insan olmanın özelliğini oluşturan olanakların gerçekleşebilirliğinin koşullarının sürekli yaratılması ve insana özgü etkinliklerin amaçları ve işlevleri yerine gelecek şekilde gerçekleştirilmesi, etik kişilere bağlı görünüyor"* (Kuçuradi, 2006: 172). Konuşulan, tartışılan sorunlar ile bu sorunları çözümlemek amacıyla gerçekleştirilen eylemler doğru ve değerli olmaya yönelik olmalıdır. Kamusal alanda etik değerlere dayalı eylemler de anlam olgusunu yaratır. Sivil itaatsizlikle oluşturulan ilişkileri anlamlı kılmanın önkoşulu söz konusu etkinliğin bilgisine sahip

olmayla bağlantılıdır. "*İnsan etkinliklerinin yapısını, amaçlarını yerine getirecek şekilde gerçekleştirilmelerinin koşullarının bilgisini ortaya koymak felsefenin işidir*" (Kuçuradi, 2006: 188). Kamusal alanın sınırları içerisinde var olan tüm yurttaş etkinliğinin önkoşulu felsefi bilgiye, başka bir deyişle ontolojik ve etik değerler bilgisine bağlı bulunmaktadır.

Bölüm başlığında da belirtildiği gibi, var olanı kavramlaştırırken söz konusu kavramı tarihsellik bağlamı ile değerlendirdiğimizde hangi zaman ve mekân içerisinde ele alacağımızı, hangi filozof/filozofların bu kavramın işçiliğini yaptığı, hangi felsefe disiplinine ait bir kavram olduğu, diğer felsefe disiplinleri içerisinde ne şekilde ele alındığı, var olan kavramın etrafında hangi toplumsal ilişkilerin temel alınıp bu temel üzerinde öznenin rolünün ne olduğu, ne türden modellerin oluşturulduğu, bu çalışmanın sınırları içerisinde ve çalışmanın bütünlüğü korunarak değerlendirilmeye çalışıldı. Yukarıda vurguladığımız gibi söz konusu çalışmamızın merkezini işgal eden sivil itaatsizlik kavramı etrafında düşün insanları tarafından oluşturulan kavram tanımlamaları ve farklı modeller var. Kavramımızın etrafında oluşturulan modeller arasında ve bu modeller üzerinde çalışan düşün insanlarının kendi algılama, siyasi ve felsefi bilgileri doğrultusunda modellerin içeriklerinde ortaklıklar veya farklılıklar görülebilir. Bu çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde geliştirilen modeller içerisinde H. Arendt ile J. Habermas'ın geliştirdikleri kamusal alan modelleri, ontolojik ve epistemolojik bilgi sınırları içerisinde kalınarak genel özellikleri; ayrıca hangi kavram ve olgular etrafında şekillendikleri üzerinde durulacaktır.

SİVİL İTAATSİZLİK KAVRAMINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

I. Henry David Thoreau'nun Sivil İtaatsizlik Kavramına İlişkin Yaklaşımı

Felsefi ve siyasi bilinç düzeyini yansıtacak biçimde sivil itaatsizlik kavramını ilk defa literatüre kazandıran düşün insanı Henry David Thoreau'dur. Thoreau, sivil itaatsizlikle ilgili yaklaşımını 1849'da *"Resistance of Civil Government"* ve 1866'da *"Civil Disobedience"* metninde geliştirmiştir.

Direnmenin filozofu olarak karşımıza çıkan Thoreau, yaşadığı toplumda var olan adaletsiz uygulamalara karşı kendince direniş sergiliyor. Thoreau'nun yaklaşımını geliştirmesinde, yaşamış olduğu olumsuzlukların etkisi olmuştur. Thoreau sakin, zenginlik hırsı olmayan ve zorunlu ihtiyaçları sağlayacak bir yaşamı sürdürmekten öteye gitmemiştir. Thoreau'nun sivil itaatsizlik yaklaşımının oluşumunda Amerika'nın Meksika'ya karşı yürütmüş olduğu savaşın önemli etkisi olmuştur. Amerika'nın bu savaştaki asıl amacı kölelik sistemini yeni bölgelere yaymaktı. Thoreau, iktidarın böylesi adaletsizliklerine karşı gelerek kendince vergi ödemeyi reddetmiş ve bu nedenle hapse atılmıştı. Bu deneyim onun *Sivil İtaatsizlik Görevine Dair (Resistance of Civil Government)* metnini yazmasına neden olmuştur.

Thoreau, *Sivil İtaatsizlik* metninin ilk cümlesinde *"En iyi devlet, en az yöneten devlettir"* diyerek düşüncesini ifade eder ve bu ilkenin yaşama geçirilmesini ister. Yine metinde Thoreau, *(...) "En iyi devlet, hiç yönetmeyen devlettir"* ifadesini kullanarak daha ileri bir adım atmaktadır. Thoreau'nun böyle düşünmesinin ve inanmasının nedeni iktidarın, top-

lumun sorunlarına ve taleplerine yanıt verememesi ve yönetimden gelen gücünü kötüye kullanmasıdır. Devlet belli bir amacı gerçekleştirmek için kullanılan araçtır. Thoreau, *"(...) devletler insanların nasıl da kullanılabildiğini hatta kendi çıkarları için nasıl da birbirlerini kullandıklarını gösterir,"* diye belirtir. İnsanlar siyasi bilinçten yoksun bir şekilde vardırlar. İnsanlar, şeyleşmiştir. Bu durumu ortaya koyan Thoreau metinde ifade ettiği gibi *"Köleliğe ve savaşa karşı olmasına rağmen bunlara son vermek için kılını kıpırdatmayan binlerce insan var,"* diyerek siyasi bilinçten uzak insanların araçsallaştırıldığını belirtir. Yine Thoreau; *" (...) Düzenli ve Sivil Devlet adı altında kendi rezilliklerimize saygı duyar ve onu destekleriz"* ifadesiyle insanların ne kadar kayıtsız olduklarını ve ahlak dışına kaydıklarını belirtir.

Yasaların bir kısmı adil olandan uzak sonuçlar yaratabilir. İktidar, keyfilikler uygulayabilir, gücünü belli amaçlar için kullanabilir. Bu durumda neden itaat edilsin? *"Eğer adaletsizliğin kendisi için bir esnekliği, bir kasnağı, bir halatı veya bir kolu varsa, belki çözümün kötüden de beter olup olmayacağını sorgulayabilirsiniz fakat eğer bir başkasına adaletsizlik yapmamızı gerektiren bir doğası varsa, bu kanunu çiğneyin gitsin derim"* (Thoreau). Haksız bir durum varsa ve bu haksızlığa rağmen devlet insanları hapsediyorsa, bir insan için doğru yer de yine hapishanedir. Ne yapılabilir? *"Özne, bağlılığını reddettiğinde, (...) devrim gerçekleştirilmiş olur"*(Thoreau).

Devlet ve onun memurları insanı doğal yaşamından uzaklaştırarak kendi düzeninin kölesi haline dönüştürmektedir. Gücünü, adaletsizliklerini yasalara yansıtarak insanları kendisine hizmet etmeye zorlayabilir. *"Bir bitki kendi doğasına uygun yaşayamazsa ölür, işte insanda da bu*

durum değişmez."(Thoreau) insanın yaşamı doğal akışı içerisinde değilse bu durumda direnmesinin önemini belirtir. Sivil itaatsizliğin adaletsizliği yaratan yasalara, haksızlıklara karşı kamusal alanda aleni bir şekilde karşı koymak olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı bir demokrasiye doğru ilerlemek, insan haklarına gerçek bir saygıya doğru ilerlemektir. Thoreau, demokrasinin devlet yönetiminin geleceği son nokta olduğundan kuşku duymakta ve bu kuşkusunu bir soru olarak karşımıza koymaktadır. Thoreau insan haklarının gelişimine karşı duyarlıdır ve bunu önemsemektedir. Bir anlamda kendi sivil itaatsizlik anlayışının temeline insan haklarının gücünü yerleştirmektedir. Değerlendirmemizi Thoreau'nun ifadesiyle tamamlayabiliriz *"Devlet, tüm gücünü ve otoritesini aldığı ve ona göre davrandığı bireyi daha yüksek ve bağımsız bir güç olarak tanıyana kadar, gerçekten de özgür ve aydınlanmış bir devlet olmayacak"* (Thoreau).

II. Mahatma Gandhi'nin Sivil İtaatsizlik Kavramına Yaklaşımı

Siyasi yaşamı oluşturan iki etkinlik; "söz" ve "eylem"dir. Siyaset yapma söz ile eylemin birliğine bağlıdır. Eğer siyasette söz ile eylemin birliği yoksa siyaset kendi "logos"unu kaybeder. Gandhi, söz ile eylemin birliğine önem veren bir insan olarak bu anlamda tam bir siyaset insanıydı.

Gandhi, diğer düşün insanları gibi kendisinden önce yaşayan filozofların görüşlerinden etkilenmiştir. Gandhi, Thoreau'nun sivil itaatsizlik yaklaşımından etkilenmiş ve bu yaklaşımın yeniden fark edilmesini sağlamıştır. Gandhi, Güney Afrika'da avukatlık yaparken *Indian*

Opinion (Hintlilerin Görüşü) adında bir gazete yayınlamaya başlamıştı. Gandhi, söz konusu gazetenin bir sayısında Thoreau'nun "Sivil İtaatsizlik" yazısını yayınlamış ve daha sonra bu yazının kitap şeklinde basımını sağlamıştı.

Gandhi, felsefe yapmanın yanında bir eylem insanıydı. Gandhi'nin sivil itaatsizlik eylemlerinin özelliği, milyonlarca insanı şiddetten uzak bir şekilde itaatsizliğe ve eyleme yöneltebilmesidir. Gandhi'nin Hindistan'da yürütmüş olduğu sivil itaatsizlik eylemleri geniş katılımlıydı. Söz konusu sivil itaatsizlik eylemleri içerisinde en bilineni tuz üretim yasağının protesto edildiği tuz yürüyüşüdür.

Gandhi'nin sivil itaatsizlik yaklaşımında, şiddete başvurmadan direnme, gerçek olana, adalete bağlılık vardır. Söz konusu olan pasif direnmedir. Gandhi'nin sivil itaatsizlik eylemlerinin karşılığı *"Satyagraha"*dır. Gandhi, Cayna dininin temel kurallarından *Ahimsa* (tüm varlıklara saygı duyma ve zarar vermeme) kuralını şiddetin karşıtlığına koyarak ve sivil itaatsizliğin unsurlarını da dikkate alarak "Satyagraha" öğretisini geliştirdi. Satyagraha (hakikate tutunma, hakikat gücü ve sevgiden doğan güç) kavramına göre insan, inandığı gerçeği aleni hale getirmeli ve şiddet göstermeden inandığı gerçek uğruna yeri geldiğinde ölmeye hazır olmalıdır.

Gandhi'ye göre satyagraha öğretisi sivil itaatsizlik içerisinde yer alır fakat pasif direniş ve katılmama eylemlerinden farklıdır. Satyagraha öğretisi çatışmayı dikkate alır. Gandhi'ye göre insan, *"(...) bilinçli olmakla yükümlüdür ve bilinçli insan her yerde, kendi içinde ve çevresinde çatışmaları fark edip algılayacaktır"* (Coşar, 2013: 220). Bilinçli

insan eylemin içinde bulunur, var olan durumu açığa çıkarır. Sorun neyse ona yoğunlaşır ve grup içinde hareket eder. Grup içinde yer alan diğer kişilerin varlığını dikkate alarak davranışlarını ona göre belirler. Davranışların kaynağı ise inanca dayanmalıdır. *"Katılım derin bir inançtan gelmiyorsa, cesaretle ortaya çıkma ve sorunu verimli bir sonuca ulaştırmak için gerekli olan fedakârlığı üzerine alma yetisi gösterilemez"* (Coşar, 2013: 221). Kişi yaşadığı anda tavır almasını bilmelidir.

Satyagraha aynı zamanda bir eğitimdir. Çatışmaya hazırlanmış bireylerin çatışma sırasında uymaları gereken altı kural vardır:

Birinci kural: Şiddet kullanmamalıdır. Korkaklık ve çekingenlik şiddet kadar olumsuzdur.

İkinci kural: Çatışma aşamasında eylemlere ilişkin verilen kararın, çatışma sonunda ortaya çıkması istenene uygun olması gerekmektedir.

Üçüncü kural: Kötü olana zarar verilmemelidir. Fakat ona yardım da edilmemeli, onunla işbirliği yapılmamalıdır.

Dördüncü kural: Her eylemin bir bedelinin olduğu bilinmelidir.

Beşinci kural: Çatışmada tarafların temas etme olasılıklarını yitirmemek için gerekli olan yapılmalıdır. Kafadaki imaj hareketli ve esnek olmalıdır.

Altıncı ve son kural ise çatışma ortamının tansiyonu olabildiğince düşük tutulmalı fakat diğer taraftan protesto etme ve görüşme olanakları da sonuna kadar kullanılmalıdır.

Çatışmada asıl hedef unutulmamalıdır. Çatışma sonrası ortaya çıkan çözüm tarafları tatmin etmelidir. Çözüm

aynı zamanda düşünce değişikliğini de içermelidir. Karşı tarafta kuşku yaratmamak ve ileride tekrar çatışma çıkmaması için çözümün taraflarca bulunması en uygunudur.

Gandhi, etik değerleri temele alan bir örgütlenmenin içinde bulunmuş ve yaşamının her döneminde bunu uygulamaya çalışmıştır.

III. Martin Luther King'in Sivil İtaatsizlik Kavramına Yaklaşımı

Martin Luther King, siyahların hakları konusunda mücadele eden ve ırkçılığa dayanmayan, şiddetsizliği düşünce eylemlerinin merkezine alan bir hareket lideriydi. King; Thoreau ve Gandhi'yi incelemiş, zenciler için verdiği eşitlik mücadelesinin şiddetsiz olması gerektiğine ikna olmuş ve düşüncelerini, eylemlerini bu yönde geliştirmiştir. King, *"Sivil Haklar Hareketi"*nin öncüsü olarak sivil itaatsizlik eylemlerini yoğunlaştırmıştır. Sivil Haklar Hareketi, ABD'de siyahlar ile beyazlar arasındaki her türlü ayrımcılığın kaldırılması amacını taşıyan bir hareket olarak varlığını sürdürmüştür.

King, sivil itaatsizliğe ilişkin düşüncelerini Birmingham'da hapiste olduğu sırada yazdığı mektupta ortaya koymuştur. Martin Luther King söz konusu mektubunda şunları yazmıştır: *"Şiddete dayanmayan her kampanyanın dört basamağı vardır:*

1) Adaletsizliğin varlığının tespiti için materyalin toplanması.

2) Görüşmeler.

3) Özarınma.

4) Doğrudan eylem" (Coşar, 2013: 198). King'in sivil itaatsizlik eylemlerine başvurmasının amaçlarından biri sorunu tartışmaya zorlayacak bir ortam yaratmak, diğer bir

amacı da söz konusu sorunu görmezlikten gelinmeyecek şekilde dramatize etmektir.

King, mektubunda, gerçekleştirilen eylemler ve eylem türleriyle ilgili olarak, *"Neden doğrudan eylem? Neden oturma grevleri, yürüyüşler ve benzeri eylemler?"* (Coşar, 2013: 199) sorularını yöneltir ve kendisi yanıt olarak; *"Eylemimiz, sorunları, kimsenin baştan savamayacağı kadar dramatikleştirmeyi amaçlıyor. Gerginlik yaratmanın şiddetsiz direniş eylemleri yürütenlerin görevlerinin bir parçası olduğunu söyledim. (...) şiddete dayalı olmayan gerginlik vardır. Sokrates'in insanın mitler ve yarım hakikatlere olan kölece bağımlılığından kurtulup, yaratıcı analizler ve değerlerin nesnel belirlenişinin özgür alanına geçişi için düşünce düzeyinde bir gerginliğin ortaya çıkarılmasını gerekli görmesi gibi, bizim de şiddete dayanmayan eylemler aracılığıyla toplumda, insanların ırk düşmanlığının ve önyargıların derin kuyularından kurtulup, kardeşliğin ve karşılıklı anlayışın onurlu doruklarına ulaşabilmelerine yardımcı olacak gerginliği yaratmamızın zorunluluğunu görmemiz gerekiyor"* (Coşar, 2013: 200) der.

King'in mektubunda da belirlediği gibi oturma eylemi ve yürüyüşler en çok kullanılan eylem türleri olmuştur. Yapılan saldırılara ve tutuklamalara karşı eylemciler direnme ve şiddetsizlik sergilemişlerdir. Bu bir strateji niteliğindeydi. King, retorik sanatını iyi kullanması ve önderlik gücü sayesinde ırk ayrımcılığını ortadan kaldıran başarılara ulaşılmıştır.

IV. Hannah Arendt'in Sivil İtaatsizlik Kavramına İlişkin Yaklaşımı

Hannah Arendt, iki dünya savaşının yaşandığı bir dönemde, toplumsal acılara ve sorunlara tanıklık eden bir

düşün insanı olarak kendi kamusal alan modelini geliştirmeye çalışmıştır. Arendt, insan olmanın ne anlama geldiğine ilişkin sorunu, yine insanların yapıp etmelerine bakarak çözümleme yolunu seçmiştir. Arendt'in yaşadığı 20. yüzyıl şiddetin egemen olduğu bir dönemdi. Arendt, felsefi söyleminde ele aldığı sorunların kaynağına inerek sorgulamasını ve araştırmasını sürdürmüştür. Arendt, insan yaşamının devamını sağlayan etkinliklerin ve koşulların neler olması gerektiğine yönelik çalışmalar yapmıştır. Bu anlamda insan etkinlikleri içerisinde siyaset yapmaya özel bir önem vermiştir. Arendt, sorunları ele alırken eleştirel olmayı önemsemiştir. Arendt'e göre kavram, ancak tümüyle şiddetten arınmış bir yerde var olabilir. Arendt, sivil itaatsizlik eylemleri ile şiddeti birbirinden ayırır. Arendt, bu kavrama ilişkin çözümlemesini, yaşanan gerçeklik üzerine kurmaya çalışmıştır. Bu bağlamda sorgulamasını ve çözümlemesini yaparken yararlandığı kavramlar; "polis", "özgürlük", "çoğulluk", "otorite", "şiddet", "eylem" ve "konuşma"dır. Sivil itaatsizlik kamusal alanın bir kategorisi olarak konuşma ve eylem yoluyla oluşturulur. Arendt, yaklaşımında çoğulluğun önemini sürekli olarak vurgulamıştır. "*Çoğulluk, insani eylemin koşuludur çünkü hepimiz aynıyız; yani hiç kimsenin şimdiye dek yaşayan, yaşayacak başka herhangi biriyle asla aynı olmayacağı tarzda insanız (human)*" (Arendt, 2006: 37).

Uyumun, güvenin, katılımın olmadığı alanlarda sivil itaatsizlikten söz edemeyiz. Tartışmanın, konuşmanın ve eylemin gerçekleştiği alanda sivil itaatsizlik gerçekleştirilebilir "*(...) insanı siyasi bir varlık yapan sözdür*" (Arendt, 2006: 30). İnsanlar, sivil itaatsizliği oluşturdukları anda problem

olana ilişkin kendi siyasi bilinçlerine varmış olurlar. Sivil itaatsizlikte insanlar yapıp ettikleriyle vardır. Arendt'in söz konusu yaklaşımında, sivil itaatsizlik eylemcisi, bir grup üyesi olarak vardır. Sivil itaatsizlik savunucusu, kendi temsil gücüne bağlı olarak düşüncelerini özgürce savunur. Bu bağlamda eylemci, bulunduğu noktadan öteye geçerek düşüncelerini genişletme olanağı elde eder. Sivil itaatsizlik savunucusu olmak, bir sorundan dolayı siyasi eşitlikten faydalanmak istemektir.

İnsanlar, birbirleriyle konuşarak toplumsal çerçevede var olabilirler. Konuştuğumuzda insan olma özelliğimiz ortaya çıkar ve konuşma süreciyle birlikte insan olmayı öğreniriz. *(...) çoğul halde bulunan insanlar, yani bu dünyada yaşadıkları ve hareket ettikleri ölçüde insanlar, yalnızca birbirleriyle konuşabildikleri için ve (o şeyi) birbirleri ve kendileri için anlamlı hale getirebildikleri içindir ki anlamlılığı tecrübe ederler* (Arendt, 2006: 31). Konuşmanın olmadığı yerde şiddet vardır. İnsanlara karşı şiddetin kullanıldığı yerde konuşmanın yani ikna etmenin değil, buyurmanın egemenliği vardır. Konuşmanın olduğu alan, kamusal alandır.

Arendt'e göre şiddet bir olgu olarak varsa, konuşma olamaz. *"Siyasi olmak, bir şehirde yaşamak, kararların zor ve şiddet kullanılarak değil, kelimeler ve ikna yoluyla alınması anlamına gelir."* (Arendt, 2006: 62). Şiddet, eylemin, konuşmanın olmadığı yerde olur. Şiddet, sivil itaatsizlik eylemlerinde kendisine yer edinmişse artık söz konusu eylemlere sivil itaatsizlik eylemleri diyemeyiz. Kamusal alana şiddet girmişse artık söz konusu bu alanda özgürlük, çoğulluk, söz ve eylem yok olmuştur. Bu alanda şiddeti uygulayan totalitarizm egemen olup siyaset yapan

çoğulluğun varlığı ortadan kalkmıştır. Şiddet, hiçbir siyasi oluşumun gelişmesine izin vermez.

İnsan kendi başına gerçekliğini yakalayamaz. Konuşma, ancak başkaları olduğunda gerçekleşir. İnsan, başkalarının varlığı sayesinde gerçek kimliğini elde eder. Ancak başkalarının varlığı sayesinde düşünebilir. Çünkü insan, başkalarıyla konuşabildiği noktada düşünmeye başlar ve dünyanın gerçekliğini kavrar. Siyaset, konuşmanın ve eylemin gerçekleşmesiyle oluşur.

Yeni olanın oluşması, gelişmesi durdurulamaz. Arendt'e göre; *"Koşulların hızlı değişimi göz önünde tutulduğunda 'modern demokrasilerde sivil itaatsizliğin giderek önem kazandığını' söylemek mümkündür. Sivil itaatsizlik, şimdilerde birçoklarının kabul ettiği gibi gerçekten de 'göz ardı edilemeyecek' bir gerçeklik olarak ortaya çıkıyorsa, bunun hukukla bağdaşırlığı sorusu asli bir önem kazanmış demektir."* (Coşar, 2013: 104) Yasaların, değişimin saldırısına karşı esnek olup olamayacakları konusu sivil itaatsizlik için önemlidir. *"(...) bir ülkenin geleneksel kurumları artık çalışmıyor ve otoritesini gün geçtikçe yitiriyorsa, olağanüstü bir durumun varlığı tartışmasız hale gelmiştir"* (Coşar, 2013: 121).

Arendt'in kamusal alanın temelinde yer alan "özgürlük" kavramı olmadan sivil itaatsizlikten söz edilemez. Siyaset yapmanın varoluş nedeni özgürlüğe dayalı olmasıdır. Özgürlük var olmadan eylem ve siyaset kavranamaz. Özgürlük ancak eylem biçiminde gerçekleşir. Özgürlük olursa sivil itaatsizlik eylemleri var olabilir. Kamusal alan, insan ilişkilerinin olduğu alandır. İnsan ilişkilerinin var olduğu yerde özgürlükten söz edilebilir. Özgürlük, insanların kamusal alanda bir arada yaşamalarının bir nedeni olarak vardır. Özgürlük, bu alanda

sivil itaatsizlik eylemleri gibi diğer eylemlerle deneyimlenir.

Özgürlük olgusunu, eylemde bulunma yani siyasi bir etkinlik içinde bulunma olarak düşünmek gerekir. Başka bir ifadeyle özgürlük, insanların ortak alanı olan kamusal alanda gerçekleşen eylemlere bağlı bir güçtür. Bu anlamda özgürlük ve eylem kamusal alanda birbirlerini tamamlayan güçlerdir. Kamusal alanda özgür olmak, önceden belirlenmiş ilke veya güdülere bağımlı olmadan bağımsız olarak eylemde bulunmaktır. Özgür olma niteliği insanın kamusal alanda söz ve eylemleriyle elde ettiği bir niteliktir. Bu nitelik, dilediğimizi yapmayı içermemektedir. İstençli olma burada büyük önem taşımaktadır. Burada söz konusu olan, duruma bağlı eylemde bulunmadır. Bu bireysel anlamı değil, kamusal anlamı içerir. Bu noktada özgürlük ve siyasi alan birbirlerine bağımlıdır ve eylem bu bağımlılık içerisinde ancak sürekliliğini sağlar. Bireyin eylemde bulunması ise başkalarının varlığına bağlıdır.

Günümüzün modern toplum yapısı, siyaset ile özgürlük kavramlarını birbirlerinden ayırmıştır. Arendt'e göre günümüz toplumu, özgürlüğü siyasetin bittiği yerde, yani bireyin kendisine ait yaşam dünyası içerisinde yer alan bir olgu olarak görür. Bu bağlamda özgürlük, özel alan içerisine yerleştirilen bir olgu olarak ele alınır. Günümüzde söz konusu olan, özgürlüğün kamusal alanla olan ilişkisinin kopartılması, kamusal alanın çöküşünün hızlanmış olması ve varoluşsal yoksunluğunu sürdüren düşünmeyen, tüketen insanın zaferini ilan etmesidir. Bundan dolayı insan "insan" olamaz. "İnsan"ın "eidos"u (türü) yok olmuştur.

Sivil itaatsizlikte, temel koşul çoğulluğun olmasıdır. Çoğulluğun olmasını belirleyen, eşitlik ve insani farklılık durumudur. Bu anlamda söz konusu niteliklere bağlı olarak gerçekleşen söz ve eylemde bulunma, bize siyaset (kamusal) alanında olduğunu gösterir.

Sivil itaatsizlikte, söz ile eylem birbirlerini tamamlayan etkinliklerdir. Sözün eşlik etmediği eylem, öznesini yitirebilir. Sözün olmadığı yerdeki eylem, eylem değildir. Eylemde bulunan özne, sözler de sarf ediyorsa var olabilir. *"Söz vermek, geleceği düzenlemenin, onu insan açısından mümkün olan ölçüde hesaplanabilir ve güvenli kılmanın insana özgü tarzıdır"* (Coşar, 2013:113). Bir kişi tarafından başlatılmış olsa bile her eylemi bitirmek için başkalarına ihtiyaç vardır. Başkalarının olması, karşılıklı bağımlılık ilişkisine bağlı olarak eylemde bulunma durumunu ifade eder. Eylem ve söz daima yeni ilişkiler üretir. Öyleyse söz konusu ilişkiler, sınırları belli ve insani sorunların çözümünün üretildiği siyasi bünyede olur.

Sivil itaatsizlikle ilgili bir sonraki yaklaşım J. Habermas'ın yaklaşımıdır. Habermas'ın sivil itaatsizlikle ilgili görüşlerini kamusal alan modeli yaklaşımı çerçevesinde değerlendirebiliriz.

V. Jürgen Habermas'ın Sivil İtaatsizlik Anlayışı

Habermas, Horkheimer ve daha çok Adorno'nun araştırmalarında bulunmuştur. Habermas, Kant, Schelling, Hegel, Feuerbach, Marx, Frankfurt teorisyenleri, Weber, Freud, Durkheim, Parsons'un düşüncelerinden etkilenmiştir. Diğer taraftan Peirce, Dewey, Mead'in pragmatizmine bağlı düşüncelerinden de yararlanmıştır. İngiliz analitik felsefeciler olan J. L. Austin ve John Searle'den

de etkilenmiştir. Her ne kadar Frankfurt Okulu içerisinde görülse de özgünlüğünü korumuştur. Fakat yine de Frankfurt Okulu düşünce geleneği içerisinde değerlendirilmektedir. *"Habermas felsefeden haberdar ve eleştirel bir sosyolojiyi toplumsal eylem kategorilerinde temellenen bir felsefeyle birleştirir"* (West, 2005: 119). Habermas; Horkheimer ve Adorno'dan farklı olarak pozitivizm eleştirisini, daha tutarlı bir şekilde ve epistemolojik temeller üzerinde yeniden değerlendirir. Bu değerlendirmede pozitivizmin doğayı ve insanı nesnelleştiren yönüne yönelik kendi eleştirisini ortaya koyar. Bu çerçevede bilginin tek bir türünün olmadığını; bilgiye hep aynı biçimin verilemeyeceğini ve söz konusu bilginin, tek bir biçim içerisinde değerlendirilemeyeceğini belirtir. Kendisinin geliştirdiği "iletişimsel rasyonalite" anlayışının sınırları içinde bilgi ve değerlere yönelik bir bakış açısı sunmaya çalışır. Bu anlamda bilgi ve değerlerin, insanlığın toplumsal tarihinin evrimi içerisinde anlaşılabileceğini savunur.

Habermas, Aydınlanma'nın sonuçlarını göz ardı etmez; bunları çalışmalarında veri olarak kabul eder. Habermas, Aydınlanma'nın insanlık tarihi içerisinde öznenin kendisini geliştirmesine yönelik mirasını sahiplenir. Onun sorunu bu mirasa bağlı olarak demokratikleştirme çabasıdır. Çünkü Aydınlanma'yla beraber, akıl araçsallaştırılmış, doğa ve toplum belirli güçler tarafından despotik bir biçimde denetlenir hale gelmiştir. Aydınlanma'ya ait kavramlar hakikatle uyuşmazlık içerisindedir. Habermas, Aydınlanma'nın özgürleştirici uzantısına sahip çıkar ve bu bağlamda Weber'in sosyolojik çalışmalarına bağlı olarak aynı noktadan kendi çalışmalarını yürütür. Habermas'ın modernizm anlayışı-

nı, rasyonalitenin gerçekleşmesi olarak değerlendirmek gerekir. Habermas'ın modernizm anlayışında, toplumsal rasyonalite, adalet ve ahlakın varlığını öne çıkaracak bir olanağa sahiptir. Bu bağlamda modernite projesini savunur. Habermas, bu anlayışa bağlı olarak dil ve etik çalışmalarını önemli bulur. 1980 yılında yayımlanan *İletişimsel Eylem Kuramı*'nda modernizmin eleştirisini yaparak karşı bir rasyonellik anlayışını geliştirir. Habermas, burjuva kamusal alanına yönelik çalışmasında bize bu alanın tarihsel oluşumunu ve yapısal dönüşümünü anlatır. Habermas, *"kamusal alan"* kavramını literatüre kazandırmıştır. Bir kavramın içeriğinin bilinmesinin zemini, insan etkinliğine, özneler arası ilişkilere, kültürün ve ideolojinin toplumsal yapılarla olan ilişkilerine bakarak eleştirel ve bütünlüklü bir bakış açısı üzerinde gelişir. Kamusal alan kavramının da böyle bir metodoloji içerisinde değerlendirilmesi gerekir.

Karşılıklı rasyonel iletişimsel ilişkilerin mekânı olarak kamusal alan Habermas'ın en çok uğraştığı konudur. *"Kamusal alan, söylem ve akıldan oluşan kavramsal üçleme, bilimsel çalışmalarıma ve siyasi yaşamıma gerçekten hâkim olmuştur"* (Habermas, 2009: 16-17).

18. yüzyılda kamusal alan ve kamuoyu kavramlarının ortaya çıkmasını sağlayan, tarihsel olayların oluşması ve dönüşümüdür. Söz konusu kavramların anlamlarının somutluğu bu tarihsel olaylara bağlıdır. Habermas, burjuva kamusal alanı kategorisini belli bir döneme özgü olarak değerlendirir. Parlamento, basın, siyasi partiler arasındaki kurumsal ilişkilerin kurulması, kamunun 18. yüzyılda siyasal işlevler edindiğinin göstergesidir. Ancak kamunun siyasal işlevinin niteliğini, burjuva sınıfı-

nın ya da toplumunun gelişim tarihiyle bağlantılı olarak değerlendirmek gerekir. Başka bir anlatımla, "*(...) meta dolaşımı ile toplumsal emeğin devletin buyruklarından özgürleştikleri özgül aşamasından hareketle bütünsel bir şekilde kavranabilir ancak*" (Habermas, 2007: 158). Bu bağlamda sivil toplum, meta dolaşımı üzerinde etkili bir rol oynamıştır. Buradaki sivil toplum olgusu, burjuvaziye mensup kişiler arasındaki özgür ilişkileri ifade eden alanı temsil etmektedir. 18. yüzyıldan itibaren liberal piyasa ilişkilerinin gelişmesi ve kamu erkinin piyasaya müdahalesinin azalması, rekabet koşullarının gelişmesine bağlı olarak sivil toplum da devlet otoritesi karşısında gittikçe bağımsızlaştı. Bu bağımsızlaşmayla birlikte sivil toplum kendi özel kurumları aracılığıyla kendisini yeniden dönüştürerek devlet siyasetini etkiler hale geldi. Toplumun bu türü devlet siyasetini etkilemeyi siyasal işlevli kamusal alanın olanaklarıyla elde ediyordu. Siyasal işlevli kamusal alan aynı zamanda sivil toplumun düzenlenmesini de ifade eder.

Kamuoyu kavramı burjuva kamusal alanının niteliğini anlama konusunda kilit rol oynar. Burjuva kamusallığı düşüncesine giriş yapabilmek için kamuoyu kavramının içeriğini anlamamız gerekir. Burjuva kamusallığının siyasal işlevi bir kamuoyu oluşturmaktır. Kamuoyu kavramının gelişimi düz bir çizgi izlememiştir. Dönemsel olarak kavrama yüklenen anlamlar farklılıklar taşıyabilir.

1789 Fransız Devrimi'nde yer alan "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi"nde kamusal ve saydamlık düşüncesinin özgürce dile getirilmesi anlamında bir hak olarak kamuoyu oluşturma özgürlüğü açısından önemli bir iler-

leme olmuştur. 1793 Anayasası buna örgütlenme hakkını da eklemiştir. Kamuoyunun örgütlenmesinin nedeni, siyasal işlev gören niteliği olmasıdır. Kamusallığın siyasal işlevinin öne çıkmasında düşün insanlarının geliştirmiş olduğu fikirlerin büyük rolü vardır. Bu anlamda Habermas, Kant'ın iletişim ve eleştiriyi merkeze alan kamuoyu kavramını ilk defa kullandığını belirtir. Kant'ın kamusallık ilkesi, ahlak ile siyasetin uyumunun güvencesini sağlayan bir ilke olarak kabul edilir. Burjuva kamusallığı, Kant'ın aleniyet ilkesini tarih ve hukuk felsefesi anlamında geliştirmesiyle kuramsal olgunluğa kavuşmuştur. Kant, kamusallığı, hukuk düzeninin bir ilkesi olarak; aynı zamanda insanlık açısından da aydınlanmanın yöntemi olarak ele almıştır.

Kant, *Aydınlanma Nedir?* adlı makalesinde aklın özel kullanımı ve aklın kamusal kullanımı ayrımını yapar. Kant, aklın kamusal kullanımını filozofların sorunu olarak görür. "*(...) aklın kamusal kullanımının, yani kamuya açık eleştiri faaliyetinin dayanağını oluşturan aklın ilke ve ereklerini savunacak bir sol kanat, yani felsefe fakültesi kanadı gereklidir*" (Gözkan, 2005: 219).

Kamusal akıl olarak ifade edilen ortak duyunun, insanları bir araya getiren ve ilişkilerin kurulmasını sağlayan bir aydınlanma sürecinin olanağını sağlaması gerekir. Aydınlanma yetisine sahip olanlar bir kamusal topluluk oluşturur. Kant, "Aydınlanma Nedir?" sorusuna yanıt olarak aydınlanma "aklın kamusal kullanımı"dır der. "*Aklın kamusal kullanımından, bir kimsenin bütün okuyucular dünyasının oluşturduğu kamusal topluluğun huzurunda bilge sıfatıyla aklını kullanmasını anlıyorum.*" (Habermas, 2007: 206). Aklın kamusal kullanımında düşünce

ve öğretilerin kamuya açık şekilde eleştiriye tabi olması aydınlanmayı sağlayabilir.

Akıl yürüten insanlardan oluşan kamusal topluluk, sorunları üzerinde uzlaşma sağladığında siyasal işlev gören kamusal topluluk biçimini alır. "*Siyasal işlev gören bu kamusallık, 'cumhuriyetçi anayasa' altında liberal hukuk devletinin örgütlenme ilkesi haline gelir*" (Habermas, 2007: 207). Bu durumda bireysel özgürlükler, yasalara bağlı olarak güvence altına alınmıştır. Vatandaşların hukuk yani yasalar karşısında eşitliği sağlanmıştır. Yasama bu anlamda "halk iradesi"ne dayanır. Kant, bunlara kamusal yasalar adını verir. Söz konusu kamusal yasalar, nelerin yapılacağını ya da yapılmayacağını belirleyen kamusal iradenin edimidir.

Siyaset, etik değerler konusundan dolayı kendisini soyutlayamaz. Siyasetin genel kuralları, etik değerler ve hukukla uyumlu olmalıdır. Bu durumda kamusallığa gereksinim vardır. Siyasetin görevi, kamusal topluluğu mutlu etmektir. Siyaset, ahlaki bir eylemdir. Ahlaki siyaset, pozitif hukukun yasalarına bağlı bir ödev olarak değil, hukukun doğal haliyle bağlantılı ve aleni olarak kamusal olanla güvence altına alınmıştır. Siyasi eylemin amacı, siyasetin pozitifleştirilmesini ve kamusal topluluğun refahını sağlamaktır.

Bireyler, kamusal taleplerini kolektif olarak temsil ettirmek zorunda olduklarından, ancak taleplerini örgütlenmiş kurumlar aracılığıyla yerine getirebilirler. "*Fakat tüketici ve seçmen konumlarıyla bireysel olarak karşılaştıkları kararlar, kamusal önem kazandıkları ölçüde, ekonomik ve siyasal mercilerin tesiri altına girer*" (Habermas, 2007: 303). Özel kararların alındığı toplumsal alan, sosyo-ekonomik

nesnel etkenlere bağlı olarak belirli grupların egemenliğine bağlı alandır. Bu alanda ilgili grubun özel çıkarları geçerlidir. Toplumun genel çıkarları geçerli değildir. Kendilerini sergileyen örgütlü özel çıkarların rekabeti kamuya nüfuz etmeye başlar. Bu anlamda parlamento aracılığıyla çıkartılan yasalar geçerliliklerini korusalar bile yaşanan hakikat, durumu ifade etmeyecektir. "*(...) çünkü 'hakikatin' kendini kanıtlayacağı yer olan parlamenter kamu da artık yıkılmıştır*" (Habermas, 2007: 307). Kamusal alan hakikatini ve saydamlık özelliğini yitirmiş, genel çıkarların değil özel çıkarların temsil edildiği alana dönüşmüştür.

Kamu kurumlarınca yerine getirilmesi gereken birçok faaliyet, çalışma örgütleri ya da büyük işletmeler tarafından yerine getirilmeye başlandı. Büyük işletmeler, bir kentin yaşamını etkilemeye başladı. Aynı durumda da "*(...) haklı olarak sanayi feodalizmi diye nitelenen görünümü ortaya çıkartıyor*" (Habermas, 2007: 272-273) diyebiliriz. "Yeniden feodalleşme"de örgütler (büyük şirketler) kamuyu dışlayarak devletle aralarındaki siyasal uzlaşmayı sağlamaya yönelik siyasal faaliyetler gösterir oldular.

Kamusal topluluğun özel şahıslarla kısıtlanması ve akıl yürütmenin de bu şahısların kontrolünde olması söz konusudur. Özel şahıslar, kamusal akıldan yoksun uydurma bir kamu çıkarı oluşturarak özel çıkarlara dayalı siyasal egemenliklerini sağlama koşullarını geliştirmişlerdir. "*Burjuva kamuoyu, public relations (halkla ilişkiler) tarafından biçimlendirilmesi nispetinde yeniden feodal hatlara bürünüyor*" (Habermas, 2007: 328). Kamusallığın feodal karaktere dönüşmesi; reklamın siyasal sureti olan "public relations"un yasalarına devleti de bağımlı kılmıştır. Devlet, yurttaşlarına birer tüketici gibi yaklaşmaya baş-

lamıştır. Sorunlar, gösteri konusu ve eğlence malzemesi olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Kitle iletişim araçları aracılığıyla pazarlanan düşünce, sanat başka bir deyişle kültür aracılığıyla yönlendirilmekte, dönüştürülmekte olan insanlara biçim verilmektedir. Kültür, endüstri alanında yeni bir boyut kazanmıştır. Endüstrinin buradaki anlamı üretim sürecini ifade etmez. Buradaki ifade kültürel malların standardizasyon ve dağıtım tekniklerinin rasyonelleştirilmesini belirtir. Endüstriye dönüşen kültür aracılığıyla insanların tüketici niteliği öne çıkartılıp eleştirel yeteneği yok edilmiştir. İnsanlar özne değil nesnedir. Kültür endüstrisi, kitleyle ilişkisini kendi lehine kullanarak kendi çıkarları doğrultusunda insanların bilincini etkiler, yönlendirir ve kullanır. Kültür endüstrisinin pratikteki amacı kültürel mallar üzerinden kâr elde edilmesinin sağlanmasıdır.

Kitle iletişim araçları tarafından topluma yansıtılan kültür, siyasal bir ideolojiyi temsil eder. İdeoloji, tüketim kültürü aracılığıyla kendini temsil eder. İdeoloji, öznenin dışında pratik olarak tüketim alışkanlıklarından oluşan bir sistem haline dönüşür. Kitle iletişim araçlarının kontrolü altında olan reklam, kamusallığı oluşturan bir işlevdir. "*Bu nedenle partiler ve yan örgütleri, seçmen tercihlerini, yayın yoluyla, satın alma tercihleri üzerindeki reklam baskısına benzer bir şekilde etkilemeye kendilerini zorunlu sayarlar, siyasal marketing (pazarlama) sanayii oluşur*" (Habermas, 2007: 357). Siyaset, artık parti dışında ve parti adına tarafsız reklam uzmanlarınca satılmaya başlandı. Reklam aracılığıyla seçmenler, başka bir deyişle kamusal topluluk siyasetten dışlanmış olur.

Devletle toplumun birbirlerini kontrol edebilir noktasına gelmiş olmasından dolayı parlamento, aracılık işlevlerini yitirmiştir. "*Parlamentonun konumunun zayıflamasına, devletten topluma (idare) ve tersine toplumdan devlete (çıkar birlikleri ve partiler) dönüşüm sağlayıcı aracıların güçlenmesi tekabül eder*" (Habermas, 2007: 331). İşlevleri yok edilmiş kamusallık; idarenin, çıkar gruplarının, partilerin yönetimi altında devletle toplumun karşılıklı olarak birbirlerini etkilediği alana dönüşür. Başlangıçtaki niteliğini kaybeden kamusallık çıkarlar dengesinin sağlanmasıyla ilgili ödevleri üstlenir. Çıkarlar dengesi bu alanda "pazarlık" ilkesine bağlıdır. Bu durum devlet organlarına ait yetkilerin toplumsal örgütlere resmi ya da resmi olmayan yollardan kaydırıldığını gösterir.

Kamusal alanda bir konu üzerinde uzlaşmaya varmak, kişisel olarak kendini sergilemenin yerini alır. Var olan bu alanda, birbirlerine soru yönelten ve soruları yanıtlayan konuşmacılar vardır. Konuşmalarda açıklamaları değiş tokuş etmek söz konusudur. Kamusal alanda bulunan katılımcılar ortak bir konuya yöneldikleri için özel yaşamlarına sırtlarını dönerler. Kendilerinden söz etmeye gerek duymazlar. Kamusal ve özel alanın sınırları birbirine karışmaz.

Kamusal alanı oluşturabilmek için, gerekli iletişim koşullarının sağlanması gerekir. Böylesi durumda kamusal alan artık aklı temele alan eleştirel ve demokratik bir ortam olacaktır. Bu alanda siyasi sorunlar, müzakere edilerek çözülür. Devletin yaptıklarının denetlenmesi sadece hukuk normlarıyla olmaz. Devletin denetlenmesini, karar alma olanaklarını ve iletişimi sağlayacak bir kamusal alanın varlığına ihtiyaç vardır. Böyle bir

kamusallık, devletin hükmetme aracı olmasını yok edecek, parlamenter demokrasi yönetim anlayışına dayalı bir sistem gelişecektir. Belirtilen sistemde kamusal alan söylem merkezlidir. Akılcı ve eleştirel tartışmadan doğan irade, söz konusu kamusallığın söylem merkezli olmasının temelini oluşturur. Birey, kendi dünyasından çıkıp kamusal alanda hiçbir baskı unsuruyla karşılaşmadan rasyonel, eleştirel ve özgürce tartışmalara katılabilme olanağını bulmalıdır. Günümüzde sistemin yarattığı yaşam dünyasına ait sorunlar ancak böylesi bir alanda aşılabilir.

Kamusal alanda iletişim, insanların toplumsal özne olarak kendi bilinçlerine vardığını gösteren etkinliktir. İletişimi ve kamusal alanı sağlayan koşullar aynıdır; bu koşullar; doğruluk, hakikat, dürüstlük ve anlaşılırlıktır. Bu koşullar, aynı zamanda söylem etiğinin koşullarıdır. Söylem etiğinin amacı siyasal ve hukuksal içerikli sorunları adil bir biçimde çözmektir.

Habermas'ın kamusal alana ilişkin belirlemelerini göz önüne aldığımızda kamusal alanın bir unsuru olan sivil itaatsizlik aleni olarak bir protesto etme biçimidir. Sivil itaatsizlik, bir bütün olarak demokratik bir düzende söz konusu olabilir. Söz konusu demokratik düzende kamusal alan bütün unsurlarıyla yer alır. Bu anlamda sivil itaatsizlik eylemleri vardır.

Tarihsel bir yaklaşımla evrensel içerikli anayasal prensipler yaratmak uzun süreli mücadeleleri gerekli kılar. Habermas'a göre bu mücadele sürecinde yanlışlar, direnişler, yenilgiler olabilir. Bu bağlamda Habermas şu şekilde ifade eder:"*(...) hukuk devleti tamamlanmamış bir yapı değil, tersine yararlanılabilir, yanılgılara*

sürüklenebilir bir proje, değişen koşullar altında yeniden kurulması, korunması, yenilenmesi gereken bir projedir." (Coşar, 2013: 132).

Sivil itaatsizlik eylemleriyle hukuki yanlışlıkları düzeltmenin olanağı her zaman olabilir. Bu anlamda sivil itaatsizlik yenilikleri yaşama geçirmenin son olanağıdır. Habermas bu durumu kendi ifadesiyle; *"Temsili anayasanın kamunun çıkarlarını ilgilendiren zorluklar karşısında yetersiz kalması durumunda, halkın, vatandaş kimliğiyle, tek tek bireyler olarak da özgün egemenlik haklarına çıkabilmesi gerekir. Demokratik hukuk devleti son tahlilde meşruiyetin bu koruyucusuna muhtaçtır"* (Coşar, 2013: 133) diyerek belirtir.

Sivil itaatsizliğin demokratik hukuk düzeni içerisindeki sınırı yasallık ile meşruluk arasındaki sınırdır. Sivil itaatsizlik böylelikle demokratik devletin anayasal prensipleri ile kendi hukuki oluşumunun ötesinde bir anlamının var olduğu gerçekliğini belirler. Yurttaş itaat etmekten vazgeçtiği için sivil itaatsizlik olgun bir siyasi kültürün unsuru olarak karşımıza çıkar.

Sivil itaatsizlik aleni bir şekilde bir yasaya karşı gelmek olarak belirlense bile her durumda kamuoyunda ve yargı sürecinde adli suçlar şeklinde olmadığı belirlenmelidir. Hukuk düzeni bu türden eylemlerle yıkılmaz. *"Geleneksel, modernizm öncesi yasal ilişkilerden kaynaklanan devlet anlayışıyla davranan savcı ve yargıçlar, gelişmiş, demokratik bir toplumun politik kültürünü ve ahlaki temellerini yanlış anlıyor ve anlamını daraltıyorlar"*(Coşar, 2013: 132). Sivil itaatsizliği adi suçmuş gibi değerlendiren devlet, otoriter bir kimliğe bürünmüş olur. Bu durumda olan bir devlet ise demokratik olmayan devlettir.

Şimdi taviz vermeden sivil itaatsizliğin hangi anlamda haklı olduğunu anlatma zamanıdır. *"Thoreau ve Martin Luther King, köleliğe ve insan hakları ihlallerine karşı çıkarken, kendi bireysel inançlarını mutlaklaştırmayı hedeflemiyorlar, tersine geçerli olan anayasal ilkelerin uygulanma biçimini sorguluyorlardı"* (Coşar, 2013: 137) belirleniminde bulunan Habermas, tüm kitle silahlarının yok edilmesini önerenleri de sivil itaatsizlik geleneği içerisinde değerlendirir. Habermas'ın sivil itaatsizlik yaklaşımında sivil toplum kavramı çok önemlidir. Ona göre bir anlamda sivil toplum örgütleri aracılığıyla katılımcı demokrasinin önü açılmış olur.

Sonuç

Sivil itaatsizliğin tanımının yapılmasından çok ne olduğuna yönelik çözümlemeler yapılabilir. Sivil itaatsizlik her şeyden önce demokratik bir toplumda varlığını bulur. Bir yasaya karşı çıkma şeklinde tanımlaması yapılamaz. Bir itiraz eylemidir. Bu anlamda belki bir yasa ihlali olabilir. Yasayı ihlal etmek iktidarı yıkma anlamını taşımaz. Sivil itaatsizlik, yasayı sınırlı bir biçimde çiğnese bile onun hukuk düzeninin bütünlüğüne karşı gelme biçiminde algılanamaz. Bu durumda sivil itaatsizlik yasayı tekil düzeyde ihlal etmekle kendini sınırlar. Bir anlamda devlet düzeninin evrensel hukuk normlarına göre demokratikleştirilmesine yönelik bir eylem biçimidir. *"Demokrasinin kurumsal olmayan niteliğini gösteren par excellence (mükemmel) bir olaydır"* (Çelebi, A.).

Sivil itaatsizlik, kamusal alanda vardır. Bu anlamda kamusal alanın bir unsurudur. Gücünü bu alandan alır. Kamusal alanda kişi, başkalarıyla birlikte vardır.

Arendt'in ifadesiyle; sivil itaatsizlik eylemcisi, bir grubun üyesi olarak karşımıza çıkar. Tekil düzeyde bir kişinin sivil itaatsizlik eylemlerinde bulunarak iktidarın uygulamalarında değişiklik sağlama gücü azdır. Bu nedenle sivil itaatsizlik eylemleri başkalarıyla bir arada bulunularak gerçekleştirilebilir. Sivil itaatsizlik, yönetimin adaletsiz uygulamaları karşısında, şiddetsizliği içeren bir protesto biçiminde karşımıza çıkar. Bu anlamda sivil itaatsizlik pasif direnme olarak da tanımlanır.

Sivil itaatsizlik eylemleriyle ilgili belirttiklerimizi göz önüne aldığımızda bu eylemlerin ortak birkaç özelliği ortaya çıkmaktadır. Bu özellikler; yasadışılık olması, aleni ve hesaplanabilirlik özelliğinin olması, siyasi ve hukuki sorumluluğun üstlenilmesi, şiddetsizlik içermesi, adalet anlayışının hatırlatılması ve haksızlıklara karşı yapılmasıdır.

Thoreau'nun yaklaşımı ile değerlendirmelerimizi sınırladığımızda sivil itaatsizlik eylemleri 20. yüzyıl ve günümüz siyasi eylemcilerine esin kaynağı olmaya devam ediyor. Onun eylemleri köleliği ve Meksika'daki savaşı protesto etme üzerineydi. Bu nedenle kelle vergisini ödemeyi reddetmiştir. Thoreau'nun yazdıklarını göz önüne aldığımızda doğrunun ve adaletin algılanmasını önemsemiştir. İlkelere bağlı sürdürülen bir yaşam modelini geliştirmeye çalışmıştır. Kendi ifadesiyle; *"(...) insanı adaletli yapan devletin yasaları değildir, bunun tam aksi geçerlidir; insan yasaları adaletli hale getirir"* (Thoreau).

Thoreau, yazısında da belirttiği gibi devletçiliğe karşı gelmektedir. Köle karşıtı radikaller gibi yasasızlık ideali-

nin savunuculuğunu yapmaktadır. Doğrunun algılanması ve uygulanması ilkesi kendi modelinin bir özelliğidir. Kendisine göre her şey ahlakidir. Değişimler insana doğru ve yanlış olanı sezdirir. *"(...) doğa, belli ahlaki hakikatleri açığa vurarak kişinin anlama yetisini geliştirir ve düşünceyle şeyler arasındaki bütüncü (holistik) uyumu açığa vurarak usu terbiye eder"* (Jenco).

Thoreau, bireyin varlığını ön plana almış olup ahlaki otoritenin tek kaynağı olarak gösterir. Siyasal sorumlulukları ahlaki yükümlülüklere indirger. Siyasal otorite; kuralların, yasaların ve kurumların değil bireylerin ahlaki otoritesinin parçası olarak vardır. Thoreau'nun bireye yüklemiş olduğu ahlaki otorite, demokrasi açısından önem taşımaktadır. Thoreau, ahlaki krize, sivil itaatsizlik eylemleri ile yanıt verir. Söz konusu eylemleriyle bize getirdiği açıklamalar doğrunun algılanması ve ifa edilmesidir. Türkiye özelinde sivil itaatsizlik eylemlerine ilişkin birçok örnek verilebilir.

Türkiye, kendi demokratik kurumlarını oluşturamamış bir ülkedir. Zayıf bir sivil toplum yapısına sahiptir. Sivil itaatsizlik eylemlerinde ve toplumsal hareketlerde eylemciler şiddete uğramaktadırlar. Güvenlik güçlerinin uygulamış olduğu sert müdahaleler (ölüm vakaları dahil) sonrasında söz konusu eylemciler kamuoyuna şiddet yanlısı olarak gösterilmektedir. Demokratik olmayan toplumlarda sivil itaatsizlik eylemleri aracılığıyla demokratik bir siyasal gelenek yaratılabilir. Türkiye gibi toplumlarda iktidarın keyfi uygulamaları hukukun önüne geçer. Devletin olanakları yönetimin hukuksuz kullanımına sunulur.

Türkiye'de demokratik bir toplum yapısı yaratabilmek için diğer siyasi ve toplumsal mücadelelerin yanında sivil itaatsizlik eylemlerine de önem vermek gerekir. Bu nedenle sivil itaatsizlik eylemleri sayesinde, taban inisiyatifine dayanan demokratik örgütlenmeler oluşturulabilir.

1969 yılında Çorum Alpagut Linyit İşletmeleri'nin işçiler tarafından işgal edilmesi ve işçilerin denetimine geçmesi ile aynı yılda Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın gerçekleştirmiş olduğu boykot Türkiye'de ilk sivil itaatsizlik eylemleri olarak değerlendiriliyor.

1989 yılındaki "Bahar Eylemleri" niteliğinde gelişen işçi eylemleri ile 1991 yılında gerçekleştirilen "Genel Direniş" eylemleri bazı yönleriyle yine sivil itaatsizlik eylemleridir. İşçiler Bahar Eylemleri'nde grev dışı eylem türlerini uygulamışlardır. 1991 yılında uygulanan ekonomi politikalara tepki niteliğinde bir gün işe gitmeme kararı uygulanmıştır.

Özellikle 1990'lı yıllarda memur örgütleri sendikal haklarının olmayışını protesto etmek amacıyla çeşitli eylemlerde bulunmuşlardır. Bu eylemler de sivil itaatsizlik olarak kabul edilmektedir. 1995 yılında Yaşar Kemal'in yayımlanan bir yazısının suç kapsamında değerlendirilmesi nedeniyle "Düşünceye Özgürlük" adlı bir kitap yayımlandı. Söz konusu kitapta Yaşar Kemal'in yazısı da yer almaktaydı. Bu kitabı yayımlayan ve yayımlatanların kendilerini ihbar etmeleri, sivil itaatsizlik olarak değerlendirilmesine bir örnektir.

Bergama köylüleri, kendi bölgelerinde siyanürle altın aranmasını durdurmak amacıyla çeşitli sivil itaatsizlik eylemleriyle kamuoyunun gündemini işgal etmiş-

lerdir. Yine Greenpeace Örgütü eylemcileri Türkiye'nin farklı bölgelerinde sivil itaatsizlik eylemlerinde bulunmuşlardır.

2000'li yıllarda birçok sivil itaatsizlik eylemi gerçekleştirilmiştir. Örneğin bunların arasında eczacıların kepenk kapatmaları yine Denizli'nin Honaz İlçesi Aşağıdağdere köylülerinin köylerinde kurulan mermer fabrikasının kapatılması amacıyla seçimlerde oy kullanmama eyleminde bulunmaları birer sivil itaatsizlik eylemidir.

Sivil itaatsizliğinin tüm unsurlarını içinde barındıran "Cumartesi Anneleri"nin eylemi Türkiye'de en uzun süren ve devam eden sivil itaatsizlik eylemidir. Bu eylem hemen hemen her cumartesi günü İstanbul İstiklal Caddesi'nde Galatasaray Lisesi önünde gerçekleştirilmektedir. Eylemciler, yakınlarının bir şekilde kayıp olması nedeniyle ortaya çıkan hukuksuzluğu, adaletsizliği, insan haklarının çiğnenmesini göstermek ve kamuoyu oluşturmak amacıyla belirtilen sorunların çözülmesi ve yanıtların verilmesi doğrultusunda eyleme geçmişlerdir. Bu eylem, hiçbir örgütü temsil etmeyen, toplumdaki her bir yurttaşın destekleyebileceği özelliktedir. Söz konusu eylem, şiddetsizliği barındırmakta, aleni bir şekilde olmakta, eylemin sonuçları hesaplanabilir ve önceden bilinmekte, siyasi ve hukuki sorumluluk üstlenilmekte, sistemin bütününe yönelik bir eleştiriden çok tekil bir adaletsizliğe, hukuksuzluğa yönelik olması sivil itaatsizlik olarak görülmektedir.

Nazım ONAT
Temmuz 2015

Kaynaklar

Kitaplar

Arendt, H. (2006). *İnsanlık Durumu*, 3. baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Coşar, Y. (Ed.) (2013). *Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Çotuksöken, B. (2001). *Felsefeyi Anlamak Felsefe ile Anlamak*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.

Çotuksöken, B. (1998). *Kavramlara Felsefe ile Bakmak*, İstanbul, İnsancıl Yayınları.

Deleuze, G. ve Guattari, F. (2001). *Felsefe Nedir?*, 6. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Habermas, J. (2009). *Doğalcılık ve Din Arasında Felsefi Denemeler*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Habermas, J. (2007). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, 7. baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Kuçuradi, İ. (2009). *Çağın Olayları Arasında*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kuçuradi, İ. (2006). *Etik*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

West, D. (2005). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, İstanbul, Paradigma Yayıncılık.

Makaleler

Çelebi, A. (2011), "Demokrasinin Derinleşmesi: Bir Yöntem Olarak Sivil İtaatsizlik", *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, (Sayı: 67), 80.

Jenco L. K. (2011), "Thoreau'nun Demokrasi Eleştirisi", *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, (Sayı: 67), 101.

Gözkan, B. (2005), "Kant ve Üniversite İdeası", *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, (Sayı: 41-42), 215-225.

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Sivil itaatsizlik veya başka bir deyişle pasif direniş, bireyin uğradığı haksızlıklar karşısında kamuoyunun ve ilgili mercilerin dikkatini çekmek amacıyla şiddetsizlik üzerinde temellenen ve bir çeşit direniş hakkına işaret eden eylemler bütünü olarak tanımlanabilir. Bu kitap sivil itaatsizliğin kurucusu olarak kabul edilen ABD'li şair, yazar ve düşünür Henry David Thoreau'nun fikirlerini yansıtan bir deneme niteliğindedir. Thoreau, sivil itaatsizlik yaklaşımını bizzat literatüre kazandıran kişi olarak ortaya attığı yaklaşımlarla Gandhi, Martin Luther King gibi isimlerin geliştirdiği fikirlere ve pratiklere öncülük etmiş, belki de tarihin seyrini değiştirmiştir.

Thoreau, insanın doğadan öğrenecek çok şeyi olduğunu, asgari geçim şartlarını sağlamaktan öte çalışmanın ve sürekli biriktirmenin bir anlamı olmadığını savunurken düşünmek, okumak, yazmak ve doğayı bizzat deneyimlemek amacıyla kendini her türlü fazlalıktan arındırarak Concord yakınlarındaki Walden Pond'a çekilmiştir. Ancak bu inzivaya çekilişten hemen sonra 1846 yılının Temmuz

ayında Concord'a yaptığı bir ziyarette vergi toplama göreviyle yükümlü Sam Staples'la karşılaşır. Staples ondan birkaç yıldır birikmiş olan baş vergisini ödemesini ister. Bu baş vergisi, Massachusetts eyaletinde oy kullanma karşılığında alınan vergiden farklı olarak 20-70 yaşları arasındaki her erkeğin ödemek zorunda olduğu bir vergiydi. O dönemde bu vergiye tepki göstermek, köleliği destekleyen bir yönetime tepki göstermek demekti. Thoreau bu vergiyi ödemeyi reddedince hapse atılır. Bunu duyan aile üyelerinden halası Maria, Staples'ın evine giderek vergi borcunu öder ancak Thoreau hapishaneden çıkmakta isteksizdir çünkü amacı bu yolla kamuoyunun dikkatini kölelik karşıtı harekete çekmektir. Bir yandan da ödediği vergilerle köleliği yeni bölgelere yayma hedefi güden Meksika Savaşı için silah alınmasına ve bu silahlarla insanların öldürülmesine karşı çıkmaktadır. Sonuçta vergi borcu ödendiği için ertesi gün hapishaneden çıkar ancak bu deneyim onun için *Sivil İtaatsizlik* eserini yazma adına mükemmel bir motivasyon noktası oluşturmuştur. Thoreau bu eserde genel olarak insanların taleplerini karşılayamayan, adalet ve doğruluktan şaşan, çoğunluk üzerinden elde ettiği güç ve iktidarı kötüye kullanan bir yönetime vatandaşın tepki göstermesi gerektiğini savunur. Çünkü ona göre ülkenin yasasının üzerinde olan yüce bir "vicdan yasası" vardır ve şayet ülkenin yasasıyla vicdan yasası bir yerde çatışırsa, kişinin ödevi "vicdan yasası"na uymak olmalıdır. Bu yolda –hapishaneye atılmak vb– ödenen bedeller kamuoyunun dikkatini çekecek ve belki de o haksız yasanın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunacaktır. Thoreau'nun derdi, şiddet barındırmayan bir direniş biçiminin olanaklarını yaratmaktır.

Devlete karşı olmaktan ziyade o zamanki hükümetin daha adil ve doğru bir hükümet olması gerektiğine inanan Thoreau'nun denemesi sadece Gandhi ve Martin Luther King üzerinde değil, Amerika'daki Vietnem Savaşı karşıtı sivil hareketlerde, Sovyetler Birliği'ndeki ve Çin'deki bazı toplumsal hak arayışlarında büyük etkiler yaratmıştır.

Bu eseri Türkçe olarak yayımlama özverisini gösteren ve kitabın çevirmeni olarak bu süreçte bizzat rol almamı sağlayan Say Yayınları'nın değerli yönetimine ve diğer mensuplarına, özellikle çeviri sürecinde çeşitli sebeplerle iletişim içinde bulunduğum Sinan Köseoğlu'na, kitapta yer alan şiirleri bizzat çevirerek bana büyük yardımları dokunan değerli arkadaşım Miray Çakıroğlu'na teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Caner Turan
İstanbul, Haziran 2015

SİVİL İTAATSİZLİK

"En iyi devlet en az yöneten devlettir." Bu slogana katılmamak elde değil. Gerçekten de böyle bir şeyi sistematik bir şekilde hemen görmeyi arzuluyorum. Bu, deneyimlendiği takdirde şöyle bir sonucun ortaya çıkacağına inanıyorum: "En iyi devlet hiç yönetmeyen devlettir". Ve ancak insanlar hazır olduklarında böyle bir devlet biçimi mümkün olacak. Devlet en iyi ihtimalle belli bir amacı gerçekleştirmek için kullanılan bir araç olmaktan ibarettir; fakat genellikle devletlerin çoğu ve bazense tümü böyle işlemez. Paralı askerlerden oluşan bir orduya ciddi bir biçimde yapılan ve sürdürülmeyi hak eden çoğunluğun karşı çıkışları gelecekte sürekli bir yönetime de yönelebilir. Mevcut ordu yalnızca mevcut devletin bir ordusudur. İnsanların arzularını yerine getirmeleri için seçtiği yöneticiler halkla her ne kadar birlikte yaşasalar da yetkilerini kötüye kullanmaya ve saptırmaya eğilimlidir. Meksika savaşında tanık olunduğu üzere mevcut devleti bir araç olarak kullan-

mak birkaç kişinin işiydi; çünkü başlangıçta insanlar böyle bir kullanıma razı olmayabilirlerdi.

Yakın geçmişte oluşturulan Amerikan hükümeti, kendisini gelecek kuşaklara olduğu gibi taşımaya çalışan fakat sürekli olarak ilkelerinden bir şeyler yitiren bir gelenek değil midir? Onda bir kişide bulunan güç ve enerji yoktur, çünkü bir kişi bile onu kendi arzularına göre biçimlendirebilir. Bu hükümet halkın kendisine doğrulttuğu bir çeşit tahta silahtır, ama yine de gereklidir, çünkü halkın sesini duymak istediği karmaşık bir makineye gereksinimi vardır. Bu yolla halk kafasındaki yönetim fikrini tatmin eder ve yine bu yolla yönetimler halkı kullanabilirler, hatta halk çıkarı için kendi kendine bir şeyler dayatabilir. Bunlar harika şeyler, bunların hepsini kabul etmemiz gerekir, ancak yönetim hiçbir girişimi ileriye taşımaz, sadece önünden çekilir. Bu, ülkeyi özgürleştirmez. Batılılaştırmaz. Eğitmez. Tüm bunları yerine getiren Amerikan halkıdır ve şayet devlet bazı zamanlar engelleyici bir unsur olmasaydı, Amerikan halkı daha fazlasını yapabilirdi. Çünkü devlet insanların birbirine izin vermesi suretiyle bir amacı gerçekleştirmek için kullanılan bir araçtır ve söylendiği gibi, ne kadar araçsa, yönetilenler o kadar kendi başlarına bırakılırlar. Şayet elastik bir yapıları yoksa ticaret ve alım-satım gibi sektörler yasa yapıcılar tarafından önlerine koyulan engelleri her defasında aşamayabilirler ve şayet bu insanları niyetlerinden değil de eylemlerinden dolayı yargılarsak, trenlerin önünü kesen zararlı insanlarla aynı sınıfa sokulmayı ve cezalandırılmayı hak ederler.

Fakat pratik düşünen bir vatandaş olarak, kendilerini devlet-dışı kişi olarak adlandıranların tersine, yönetimin olmamasını değil *daha iyi* bir yönetim istiyorum. Herkese nasıl bir yönetim biçimine saygı duyulması gerektiğini öğretin ki ona bir adım daha yaklaşsınlar.

Nihayetinde güç insanların eline geçtiğinde çoğunluğun uzun bir zaman yönetimi elinde tutmasının asıl nedeni ne genelde haklı olmalarından ne de bunun azınlığa adil gelmesindendir. Bu, fiziksel olarak güçlü olmalarından kaynaklanır. Çoğunluğun her durumda yönetimde olduğu bir devlet, insanların anladığı şekilde bir adalete dayanamaz. Çoğunluğun gerçekten de doğruya ve yanlışa karar vermediği, vicdan üzerinden hareket eden –çoğunluğun yalnızca belli bir amacı gerçekleştirmek için araç olarak kullandığı ve bu şekilde mümkün olan meselelere karar verdiği– bir devlet olamaz mı? Vatandaş bir an için ya da biraz olsun vicdanını bir kenara bırakıp yasa koyucuya teslim olmalı mıdır? Öyleyse neden her insanın bir vicdanı vardır? Sanırım ilk önce insan, sonra da özneler olmamız gerekiyor. Doğruya olduğu kadar yasaya da saygı duymak arzu edilir bir şey değildir. Varsayma hakkımın bulunduğu tek zorunluluk, hep doğru olduğunu düşündüğüm şeyi yapmaktır. Bir kurumun vicdanının olmadığı yeterince dile getirilmiştir; fakat vicdanlı insanların bir araya geldiği bir kurum vicdanı olan bir kurumdur. Yasa insanları hiçbir zaman daha adil yapmamıştır ve duydukları saygıyla birlikte ona hep uyum göstermeleri adaletten nasibini almayan failler yaratmıştır. Yasaya körü körüne uymanın yaygın ve doğal sonucu olarak tepelerden ve vadi-

lerden mükemmel bir düzen içinde isteksizce, iradeleri ve vicdanları dışında savaşa yürüyen ve bu yüzden de bunu abartılı bir yürüyüş haline getiren ve bir kalp çarpıntısına neden olan askerleri, albayları, yüzbaşıları, onbaşıları, erleri, barut taşıyıcılarını ve çok daha fazlasını görebilirsiniz. Yaptıkları işin çok kötü olduğundan şüphe duymazlar; hepsi barışa eğilimlidir. Peki, onlar nedir? İnsan mı? Ya da gücü elinde bulunduran vicdansızların hizmetindeki küçük kaleler ve silah depoları mıdır? Askeri tersaneye gidip Amerikan hükümetinin (kara büyüyle) yetiştirdiği denizciyi görün; o bir insan gölgesidir; cenazeyi uğurlayanlarla birlikte diri diri silahların altına gömülmüştür.

Ne bir davul sesi duyuldu ne bir tören notası,
Cesedini telaş içinde taşırken siperlere;
Tek bir asker bir uğurlama kurşunu atmadı
Yiğidimizi gömdüğümüz mezarın üzerinde.

İnsanlar sadece insan olarak değil makineler gibi her şeyleriyle devlete hizmet ederler. İnsanlar ordudur, milistir, gardiyandır, polistir, kolluk kuvvetidir. Birçok durumda, yargıda bulunmak veya ahlaki davranmak yasaktır fakat insanlar kendilerini ağaç, toprak ve taş seviyesine indirgerler; belki de bu şekilde amaca hizmet edecek, bilinçten yoksun kişiler üretilir. Bu emirler, içi saman dolu tahta adamlar veya pislik yığınları için geçerlidir. Onların yalnızca köpekler ve atlar kadar değeri vardır. Ancak bu insanlar bile genellikle iyi vatandaş sayılır. Yasa koyucu, politikacı, avukat, bakan, müdür gibileri te-

melde devlete akıllarıyla hizmet ederler ve ahlaki bakımdan bir fark görmedikleri için, bilmeden de olsa şeytana bir tanrıymış gibi hizmet ederler. Kahramanlar, vatanseverler, şehitler, reformcular ve öteki bazı kişilerse devlete vicdanlarıyla hizmet ederler ve bu yüzden de çoğunlukla ona belirli bir direnç gösterirler, genelde onlara düşmanmış gibi davranılır. Bilge bir kişi yalnızca bir insan olarak faydalı olacaktır; bir "toprak" parçası olmayı ve "rüzgârı uzakta tutmak için bir boşluğu kapamayı" kabul etmeyecek, en azından bu işi toza, toprağa bırakacaktır:

> Fazla asil bir kökten geliyorum
> Kimsenin malı olamam, kontrolü altında kalamam.
> Dünya üzerindeki egemen bir devlete hizmet edemem.

Kendini tamamen hemcinslerine adayan faydasız ve bencil görülür fakat kendini kısmen adayan kişi insancıl ve bir hayırsever sayılır.

Bir insanın bugünkü Amerikan devletiyle ilişkisi nasıldır peki? Şöyle söyleyeyim, küçük düşürülmeden onunla ilişki kurmasının imkânı yok. Köleliği sürdüren bu politik sistemi bir an için olsa bile devletim olarak göremiyorum.

Herkesin devrim yapma hakkı var; yani, tiranlığı ve verimsizliği had safhadaysa ve dayanılacak gibi değilse devlete bağlılığı reddetme ve ona direnme hakkı diyelim buna. Fakat hemen hemen herkes şu anki durumun öyle olmadığını söylüyor. Ancak 75 Devrimi'nde durum başkaydı diyorlar. Şayet birisi çıkıp da limanlara gelen bazı yabancı ürünleri vergilendirdiğinden dolayı kötü bir

devletin varlığından bahsetseydi, muhtemelen buna hiç sesimi çıkarmazdım çünkü onlar olmadan da hayatımı devam ettirebilirim. Her makinede birkaç parça birbirine sürtünür; bu faydalıdır. Ama bu zorlamalar kendilerine özgü bir makine geliştirdiğinde karşı güç oluştuğunda, baskı ve hırsızlık organize edildiğinde, bu tarz bir makinenin varlığını sürdürmesi engellenebilir. Diğer bir deyişle, özgürlüğe sığınan bir milletin toplam nüfusunun altıda biri köle olduğunda ve tüm ülke adil olmayan bir şekilde yabancı bir ordu tarafından işgal edildiğinde, askeri kanunla yönetilmeye başladığında, dürüst insanların isyan etmesinin ve devrim yoluna gitmesinin çok gecikmeyeceğini düşünüyorum. Bu görevi acil yapan şey, işgal edilen ülkenin bize ait olması değil de kendi ordumuzun istila eden ordu olmasıdır.

Birçok ahlaki meselede genel bir otorite sahibi olan Paley "Sivil Devlete Boyun Eğme Sorumluluğu" adlı yazısında tüm sivil zorunlulukları bir araca dönüştürür ve "tüm toplumun çıkarı varsa yani kamu rahatsızlığı olmaksızın mevcut devlete karşı gelinemiyorsa veya mevcut devlet değiştirilemiyorsa artık söz konusu olan mevcut devlete itaat etmek takdiri İlahi'dir. Bu ilke kabul edildiğinde, her bir tikel direniş, adaleti, bir yandan tehlike ve anlaşmazlık miktarına, bir yandan da düzeltme ihtimali ve bedelinin hesaplanmasına indirger" diye devam eder. Böylece her kişinin kendisi için yargıda bulunması gerektiğini söyler. Fakat Paley araç olma kuralının uygun düşmeyeceği, tıpkı birey gibi bir halkın da bedeli ne olursa olsun adaleti sağlaması gerektiği bazı durumlara hiç kafa yormamış gibi görünüyor. Boğulacak

olsam bile boğulan bir adamın elinden bir tahta parçasını insafsızca çekip almam. Paley'e göre, bu uygun bir hareket olmayabilir. Fakat onun hayatını kurtarabilecek olan kişi böyle bir durumda onu kaybedecektir. Bir halk olarak yaşamlarına mal olsa da bu insanların kölelerden ve Meksika'yla savaşmaktan vazgeçmesi gerekiyor.

Pratikte uluslar Paley'le aynı fikirdedir fakat Massachusetts'in mevcut kriz içinde tam olarak doğru şeyi yaptığını düşünen var mı acaba?

> "Sırmalar giymiş bir sürtük, eteklerini taşısınlar diye
> Ruhu ise sürünüyor çamurun içinde."

Şöyle bir bakarsak Massachusetts'teki reforma karşı çıkanlar, Güney'deki yüz binlerce politikacı değil de bedeli ne olursa olsun burada insanlıkla ilgilenmekten çok ticaret ve tarımla uğraşan ve kölelik sistemine ve Meksika'ya adalet getirmeye hazır olmayan yüz binlerce tüccar ve çiftçidir. Uzaktaki düşmanlarla değil, yakınımda olanlarla kavga ediyorum; bunlar uzaktaki düşmanlarla işbirliği yapıyor, onların söylediklerini uyguluyor; bu yakınımdakiler olmasaydı uzaktakilerin kimseye zararı dokunmazdı. İnsanların henüz hazır olmadığını söylemeye alışığız fakat gelişim yavaştır çünkü azınlık çoğunluktan daha bilge veya maddi olarak daha iyi durumda değildir. Çoğunun senin kadar iyi olması gerektiği; bir yerlerde mutlak bir iyiliğin varlığı çok da önemli bir mesele değildir çünkü biraz maya tüm kitleyi mayalayabilir. Köleliğe ve savaşa karşı olmalarına rağmen bunlara son vermek için kılını kıpırdat-

mayan binlerce insan var; kendilerini Washington'un ve Franklin'in çocukları sayanlar elleri ceplerinde, ne yapacaklarını bilmeden ve hiçbir şey yapmadan öylece otururlar, hatta özgürlük meselesini bir kenara bırakıp serbest ticarete kafa yorarlar ve sessizce, yemeğin ardından, Meksika'dan gelen en yeni haberleri piyasa fiyatlarıyla birlikte okurlar ve belki de o sırada uyuyakalırlar. Bugün dürüst ve vatansever bir adamın fiyatı nedir ki? İkilemde kalırlar ve pişman olurlar ve bazen rica ederler; fakat cidden ve etkili olabilecek hiçbir şey yapmazlar. Nazikçe diğerlerinin artık varlığından pişmanlık duymayacakları kötülüğü düzeltmelerini bekleyecekler. Olsa olsa doğruya ucuz bir oy, cılız bir destek ve selamet verirler. Tek bir erdemli kişiye karşı dokuz yüz doksan dokuz erdem patronu vardır fakat bir şeyi geçici olarak koruyanla uğraşmaktansa o şeyin sahibiyle muhatap olmak daha kolaydır.

Tüm oy sistemi tıpkı dama ve tavla gibi bir oyundur açıkçası. Çok az ahlaki tınısı olan, doğru ve yanlış gibi ahlaki meselelerle oynanan bir çeşit oyundur ve doğal olarak iddia da bu işin bir parçası haline gelir. Seçmenlerin karakterine umut bağlanmaz; oyumu doğru olduğunu düşündüğüm kişiye veririm fakat bu doğrunun yönetime hâkim olup olmamasıyla çok da ilgilenmem. Bunu çoğunluğa bırakmak isterim. Bu yüzden de zorunlu oluşu araç olmasının ötesine asla geçmez. Doğruya oy vermenin bile hiçbir yararı olmaz. Sadece insanlara seçtiğiniz şeyin geçerli olması gerektiğine dair arzunuzu cılız bir biçimde gösterir. Bilge kişi ne doğruyu şansın merhametine bırakacak, ne de doğrunun çoğunluğun gücüyle

geçerli hale gelmesine istek duyacaktır. Kitle eyleminde çok az erdem olur. Çoğunluğun köleliğin kaldırılması için oy vermesinin nedeni köleliğe karşı kayıtsız olmaları veya oylarıyla kaldırılacak çok az köleliğin kalmasıdır. Yalnızca onlar köle olarak kalmış olacak. Yalnızca oyundan dolayı özgür olduğuna inananların oyu köleliğin kaldırılmasını hızlandırabilir.

Baltimore'da veya başka bir yerde hüküm süren ve temelde editörlerden ve profesyonel politikacılardan oluşan insanlar arasında yaygınlık gösteren, başkan adayının seçimi için var olan bir inanç çalınıyor kulaklarıma fakat şöyle ki, herhangi bir bağımsız, akıllı ve saygıdeğer bir adama nasıl bir kararla gelecekler ki? Peki, onun bilgeliğini ve dürüstlüğünü kendi lehimize kullanamaz mıyız? Bağımsız oylara bel bağlayamaz mıyız? Ülkede toplantılara katılmayan çok insan yok mudur? Fakat hayır. Sözde saygıdeğerlerin ülkesinden umudunu kestiğini görüyorum. Oysa ülkenin bunlardan umudunu kesmesi için daha çok sebep var. Adaylardan biri hemen sahiplenilir, böylece tek uygun kişi olarak seçilir, demagoji amaçlı olarak seçildiği kanıtlanır. Oyu, ilkesiz herhangi bir yabancının veya kirayla tutulmuş kişinin oyundan artık daha değerli değildir. Çünkü komşumun deyişiyle adamakıllı birinin arkası da sağlam olur! İstatistiklerimizde bir hata var: nüfus iyice büyüdü. Bu ülkede bin millik alanda kaç kişi yaşıyor mesela? Zor bir soru. Amerika, insanların buraya yerleşmesi için herhangi bir teşvikte bulunmuyor mu? Amerikalılar önemlerini yitirip tuhaf kişilere indirgendiler. Onu toplu halde yaşamaya alışkın oluşundan, zeki olmadığını ve kendine güvenmediğini hemen belli

edişinden tanırız; daha doğar doğmaz gidip düşkünler evini kolaçan eder ve kanunen erkeksi bir elbise giymeden önce, dul kadınlara ve öksüzlere para toplar; kısaca onu güzelce gömmeye söz veren müşterek sigorta şirketinin yardımıyla yaşama girişiminde bulunmuştur.

Sonuçta bir adamın görevi kendisini bir yanlışın ortadan kaldırılmasına adamak değildir; ama en azından yapılan haksızlığa katılmamak, destek vermemek gerekir. Şayet kendimi başka amaçlara ve düşüncelere adarsam, ilk olarak en azından başka birinin omzuna basarak onları takip etmediğimi görmem gerekiyor. İlk önce onun da kendi düşüncelerini takip edebilecek durumda olması gerekiyor. Ne kadar büyük bir tutarsızlığın tolere edildiğine bakın. Hemşerilerimin söylediği bazı şeyler geliyor kulaklarıma, "Bir köle kalkışmasının bastırılmasına yardım etmek ve Meksika'ya yürümek için bana emir vermelerini isterim; görsünler gidiyor muyum?" ve bu insanların her biri doğrudan bağlılıklarıyla ve bu yüzden de dolaylı olarak en azından paralarıyla bir temsilci tedarik etmişlerdir. Adil olmayan bir savaşı reddeden asker, savaşa neden olan adil olmayan devletin devam etmesini reddedenlerce; kendi eylemini ve otoritesini göz önünde bulundurmayanlarca ve onu sıfırlayanlarca alkışlanır; sanki devlet cezalandırmak ve günaha sokmak için yaptığı seçimden bu kadar pişmanmış ama bir anlığına günah işlemekten vazgeçecek kadar da pişman değilmiş gibi. Bu yüzden sonuçta Düzenli ve Sivil Devlet adı altında kendi rezilliklerimize saygı duyar ve onu destekleriz. İlk günahın ardından kayıtsızlık gelir; günah, ahlaksız olmaktan çıkıp ahlak dışı hale gelir ve yaşadığımız bu hayat için

çok da gereksiz değildir.

En kapsamlı ve en yaygın hataya, çıkardan en uzak olan erdem destek olabilir. Bir devletin karakterini ve ölçüsünü uygun görmeyen ama ona bağlılıklarını ve desteklerini esirgemeyenler, şüphesiz en vicdanlı destekçilerdir ve sık sık da bir reform için en ciddi engel haline gelirler. Bazıları birliği dağıtmak, başkanın taleplerini göz önünde bulundurmamak için devlete dava açar. Neden onu –kendileri ve devlet arasındaki birliği– kendileri dağıtmıyor ve hazineye ödeme yapmayı reddetmiyorlar? Devletle arasında devletle birlik arasındaki ilişki gibi bir ilişki yok mu? Ve onların devlete direnmesini engelleyen şeyler devletin birliğe direnmesini de engellemedi mi?

Kişi bir fikri olmakla nasıl tatmin olup bu fikrin tadını çıkarabilir? Şayet fikri zarar görürse, bundan zevk alabilir mi? Eğer komşunuz sizi 1 dolar kazıklarsa, kazıklandığınızı bilmekten, kazıklandığınızın size söylenmesinden hatta size geri ödeme yapması için dilekçe yazmaktan memnun olmazsınız fakat paranızı almak için etkili adımlar atarsınız ve bir daha asla kazıklanmamaya çalışırsınız. İlkeli hareket etmek –doğru algı ve eylem– şeyleri ve ilişkileri değiştirir; mecburen devrimseldir ve önceki hiçbir şeyi bünyesinde barındırmaz. Yalnızca devletleri ve kiliseleri değil, aileleri de böler; şeytani olanı ilahi olandan ayırarak bireyi böler.

Adil olmayan yasalar vardır; onlara uymalı mıyız ya da onları iyileştirmeye çalışabilir miyiz? Değiştirmekte başarılı olana kadar onlara uymalı mıyız, yoksa bir kere bile olsa haddimizi aşabilir miyiz? İnsanlar böyle bir

devletin çatısı altında genellikle çoğunluğu fikrini değiştirmeye ikna edene kadar beklemeleri gerektiklerini düşünürler. Şayet direnmeleri gerekirse çözümün kötünün kötüsü olabileceğini düşünürler. Fakat çözümün kötünün kötüsü olması devletin suçudur. Onu daha da kötüleştirir. Neden hükümetin reformu bekleme ve ona katkıda bulunma eğilimi daha fazla değildir? Neden acımadan önce ağlar ve direnç gösterir? Neden hatalarına dikkat çekmek için vatandaşlarını teyakkuzda beklemeye ve daha iyisini yapmaya teşvik etmez? Neden hep İsa'yı çarmıha gerer, Kopernik ve Luther'i aforoz eder ve Washington ve Franklin'i asi olarak adlandırır?

Otoritesinin kasti ve pratik bir inkârının devlet tarafından hiç hesaba katılmayan tek saldırı olduğu düşünülebilir; dahası, neden kesin, makul ve orantılı bir ceza vermemiştir? Şayet mülk sahibi olmayan bir kimse devlet için dokuz şilin kazanmayı reddederse, bildiğim herhangi bir yasa yoluyla sınırsız süre için kodese tıkılır ve bu durum yalnızca onu oraya koyanların sağduyusuyla belirlenir fakat devletten doksan kez dokuz şilin çalması gerekirse, sonrasında çok daha fazla şey çalmasına müsaade edilir.

Şayet adaletsizlik devlet makinesi için gerekli uyuşmazlığın bir parçasıysa, boş ver gitsin, boş verelim gitsin; bir ihtimal düzelir bu durum çünkü bu bir makine işiyse elbette bitecektir. Eğer adaletsizliğin kendisi için bir esnekliği, bir kasnağı, bir halatı veya bir kolu varsa, belki çözümün kötüden de beter olup olmayacağını sorgulayabilirsiniz fakat şayet bir başkasına adaletsizlik yapmanızı gerektiren bir doğası varsa, bu kanunu çiğ-

neyin gitsin derim. Makineyi durdurmak için yaşamınız bir karşı hareket olsun. Kınadığım kötü şeylere her ne şekilde olursa olsun kendimi kaptırmayacağımı anlamam gerekiyor.

Devlet kötüyü yok etme yollarını benimserken ben bunların hiçbirinin farkında değilim. Çok zaman ister bu, bir insan ömrü bile yetmez anlamaya. İlgilenmem gereken başka şeyler var. Bu dünyaya geldim, temelde burayı daha güzel bir yer haline getirmek için değil de, iyi de olsa kötü de olsa yaşamak için. Bir insan her şeyi yapamaz ama bir şeyler yapabilir ve her şeyi yapamadığı için yanlış bir şeyler yapması gerekmez. Yönetici veya yasa koyucular bana dilekçe vermeye ne kadar yükümlüyse ben de onlara dilekçe vermekle o kadar yükümlüyüm; talebimi duymazlarsa ne yapmalıyım? Bu noktada devlet bir çıkış yolu göstermiyor; anayasası kötülüğün ta kendisidir. Bu biraz sert, inatçı ve barışçıl olmayan bir tutum gibi görünebilir fakat son derece kibar ve saygı duyulacak, takdir edebilen ve hak edebilenlere düşünceli ve sevecen davranılır. Değişim hep iyiye doğrudur, bedeni sarsan doğum ve ölüm gibi.

Kendilerini köleliğin kaldırılması yanlısı olarak görenlerin hem kişisel anlamda hem mülk anlamında Massachusetts devletinden desteklerini bir an için iyice çekmeleri gerektiğini ve yayılma hakkına izin vermeden önce çoğunluk oluşturana dek beklememeleri gerektiğini söylemekten çekinmem. Başka birini beklemeksizin Tanrı'yla aynı tarafta olmalarının bile yeterli olduğunu düşünüyorum. Ayrıca, zaten komşularından daha haklı olan kimse bir çoğunluk oluşturur.

Bu Amerikan hükümetiyle veya onun temsilcisiyle, yılda bir kez –daha fazla değil– doğrudan, yüz yüze vergi toplayıcısı aracılığıyla görüşürüm; tek bir kişi olarak onunla ancak bu şekilde karşılaşıyorum; sonra hükümet net bir şekilde, "beni tanı" der. Bu hükümete en kolay, en etkili, mevcut durumda en kaçınılmaz davranış biçimi ve memnuniyetinizi ve ona olan aşkınızı açıklama şekli onu inkâr etmektir. Vergi toplayıcısı olan sivil komşum ilgilenmem gereken kişidir –çünkü sonuçta mücadele ettiğim şey parşömen kâğıdı değil de insandır– ve devletin bir adamı olmayı kendisi seçmiştir. Ne olduğunu ve devletin bir görevlisi olarak ne yaptığını veya bir insan olarak komşusuna, bir komşu olarak ve bir dost olarak veya bir manyak ve barış karşıtı olarak bana hükümleri uygulayıp uygulamayacağını düşünmeye mecbur kalana kadar nasıl bilecek ve eylemleriyle ilgili daha kaba ve düşüncesizce bir konuşma olmaksızın komşuluğuna karşı olan bu engelden nasıl kurtulacak? Bu Massachusetts eyaletinde köleliğin kalkmasıyla ilgilenen binlerce, yüzlerce, onlarca kişi –yalnızca on dürüst adam– oh, hadi bilemedin tek bir DÜRÜST kişi bu ortaklıktan el etek çekseydi ve bu yüzden de ülke hapishanesini boylasaydı Amerika'da kölelik kaldırılabilirdi. Çünkü mesele başlangıcın küçük görünüp görünmemesi değildir; bir kere yapılan her neyse o sürer gider. Fakat hakkında konuşmayı daha çok severiz, bu bizim görevimizdir. Reform girişimini destekleyen birçok gazete var, ama bir kişi bile yok. Günlerini Meclis Salonu'nda insan hakları meselesine adayarak geçirecek olan saygın komşum, devletin elçisi, Carolina hapishanesiyle tehdit edilmek yerine, Ca-

rolina ile çekişme nedeni olarak sadece misafirperverliğe sığmayan bazı davranışlarını temel alsa da kölelik günahını kardeş eyalete yıkmakta oldukça istekli görünen Massachusetts hapishanesinde yatıyor olsaydı Yasama Organı konuyu görüşmeyi gelecek kışa ertelemezdi.

Haksız yere insanları hapseden bir devletin çatısı altında, haklı bir insan için doğru yer de yine hapishanedir. Massachusetts'in daha özgür ve herhangi birine daha az bağlı olan ruhlara sunduğu en uygun yer hapishanedir. Yönetim bu şekilde davranarak onları eyaletten çıkarmış olur. Bu ilkeli insanlar kendi kendilerini dışlamış olurlar. Kaçak kölenin, şartlı tahliyesi olan Meksikalı mahkûmun, ırkına yapılanların hesabını sormak isteyen Kızılderili'nin onları bulacağı yer orasıdır; eyaletin kendisiyle birlikte olmayanları ve ona karşı olanları koyduğu ayrı fakat daha özgür ve onurlu bir yer, özgür bir adamın köle bir devlette gururla bağlanacağı tek yer. Şayet etkilerinin orada kaybolabileceğini, seslerinin eyalette artık hiç duyulamayacağını, muhalefet yapamayacaklarını düşünürlerse, ne hakikatin yanlıştan ne kadar da güçlü olduğunu ne de kendi insanlarında azıcık da olsa deneyimledikleri adaletsizlikle ne kadar dokunaklı ve verimli bir şekilde mücadele edebileceklerini bilirler. Verdiğiniz oyu sadece bir kâğıt parçası olarak değil de, size ait olan bir etkiymiş gibi düşünün. Eğer azınlık çoğunluğa uyarsa güçsüzleşir; artık bir azınlık olmaktan çıkar; fakat tüm ağırlığıyla sıkıntı verdiğinde dayanılmaz olur. Şayet buna alternatif olan şey tüm adil insanları hapishaneye tıkmak veya savaşı bırakmak ve köleliği kaldırmaksa, Eyalet seçeceği şeyde tereddüt etmeyecektir. Eğer binlerce insan bu sene

vergilerini ödemezse, bu durum şiddetli veya kanlı bir şeye sebebiyet vermeyebilecekken, ödedikleri takdirde devlet şiddetini ve masum insanların kanının emilmesini kolaylaştırabilir. Tabir-i caizse bu durum barışçıl bir devrimin tanımıdır. Vergi toplayanlar veya başka herhangi bir devlet görevlisi bana "Peki sence ne yapabiliriz?" diye sorsa, "Gerçekten bir şey yapmak istiyorsan istifa et" diye cevap veririm. Özne, bağlılığı reddettiğinde, devlet görevlisi görevinden istifa ettiğinde, devrim gerçekleştirilmiş olur. Hatta bu yolda kan dökülmesi gerekir. Vicdan yaralanması bir çeşit kan akıtılması değildir de nedir? Bu yaradan bir insanın insanlığı ve ölümsüzlüğü akar ve bu insanlığın bir daha dirilmesi mümkün değildir. Şimdi bu kanın aktığını görüyorum ben.

Suçlunun mallarına el konulmasından çok hapse atılması gerektiğini düşünüyorum –ki her ikisi de aynı kapıya çıkar– çünkü en doğal haklarını savunan ve sonuçta yozlaşmış bir devlet için en çok tehlike arz edenler genellikle mal biriktirmekle çok uğraşmazlar. Böyle birine devlet göreceli olarak daha az hizmet eder ve şayet özellikle kendi elleriyle ve kendi emekleriyle kazanmaya mecburlarsa çok az bir vergi onlara çok fazlaymış gibi görünür. Parayı hiç kullanmadan yaşayan biri olsaydı, devlet o kişiden para talep etmekte tereddüt ederdi. Fakat zengin kişi –haksız bir karşılaştırma yapmıyorsak eğer– hep kendisini zenginleştiren kuruma satılır. Kesin bir deyişle daha çok para, daha az erdem demektir çünkü para kişiyle çevresindeki nesnelerin arasına girer, nesneleri onun için alır; ayrıca para kazanmak kesinlikle büyük bir erdem değildir. Para, olmasa yanıt vermek zo-

runda kalacağı birçok soruya son verir; söz konusu tek yeni soru zor ama gereksiz olan onun nasıl harcanacağı sorusudur. Bu yüzden de kişinin ahlaki temeli ayaklarının altından kayar. "Araçlar" olarak adlandırılan şeylerin artmasıyla orantılı olarak yaşama fırsatları da azalır. Zengin bir adamın kendi kültürü için yapabileceği en iyi şey fakir olduğunda göz önünde bulundurduğu bu taslakları yerine getirmeye çalışmaktır. İsa, duruma göre Herodianslara cevap vermiştir. "Bana vergi parasını göster," demiştir; –birisi cebinden bir miktar para çıkarmıştır– üzerinde Sezar'ın resmi olan ve bundan dolayı değer kazanan paranız varsa, yani devletin adamıysanız ve Sezar'ın devletinden istifade ediyorsanız talep ettiğinde ona geri ödemesini yapın; "bu yüzden de Sezar'ın hakkı Sezar'a, Tanrı'nın hakkı Tanrı'ya". Onları önceden olduklarından çok daha bilgisiz bırakmıştır çünkü bilmeyi istemiyorlardı.

Komşularımdan en özgür olanıyla sohbet ettiğimde meselenin boyutu ve ciddiyetiyle ve kamusal sükûnetle ilgili söyleyebilecekleri her neyse, uzun lafın kısası, mevcut devleti korumaktan kaçınamayacaklarını ve mülklerinin getireceği şeylerden ve itaatsiz ailelerden korktuklarını görüyorum. Kendi adıma, devleti koruma sorumluluğu altında olduğum düşüncesinden hoşnut olmama gerek yok. Fakat vergi faturasını önüme çıkardığında devletin otoritesini inkâr edersem tüm mülkümü elimden alacak ve bu anlamda beni ve çocuklarımı sürekli taciz edecek. Bu zor bir durum. Bu noktada bir insanın dürüstçe ve fiziksel açıdan da rahatça yaşamasını olanaksız kılar. Mülk biriktirmeye değmez; çünkü malın

kısa bir sürede elinden çıkacaktır. Bir yerleri kiralamanız, oraya yerleşmeniz, ekip biçmeniz ve sonra da onları yemeniz gerekiyor.

Kendinizle yaşamanız, kendinize güvenip her zaman her şeyiniz derli toplu yeniden başlamaya hazır olmanız ve olaylarla çok fazla haşır neşir olmamanız gerekiyor. Bir kişi her açıdan Türk Devleti için iyi bir özne olacaksa Türkiye'de bile zenginleşebilir. Konfüçyüs, "Şayet bir devlet aklın ilkeleriyle yönetilirse, yoksulluk ve sefalet birer utanç kaynağı haline gelir; eğer bir devlet aklın ilkeleriyle yönetilmezse, zenginlik ve onur birer utanç sebebidir," der. Hayır, özgürlüğümün sekteye uğradığı uzak güney limanında bana kadar genişleyen Massachusetts tarafından korunmak isteyinceye dek veya biri tek başıma bir ev inşa etmeye ikna edene kadar, Massachusetts'e bağlılığımı ve benim mülküm ve yaşamım üzerinde sahip olduğu hakkı reddedebilirim. Devlete itaatsizlikten verilecek cezanın bedeli her anlamda ona itaat etmekten daha azdır. Bu durumda kendimi daha az değerli hissetmem gerekiyor.

Birkaç yıl önce, Devlet Kilise adına benimle görüştü ve vaazına babamın katıldığı ve benim asla katılmadığım bir papaza destek amacıyla bir miktar bağış yapmamı emretti. "Ya ödersin ya da kodesi boylarsın" dedi. Ödemeyi reddettim. Fakat maalesef başka bir adam bunu ödemeye razı oldu. Neden bir papazın öğretmene değil de, bir öğretmenin papaza destek olmak amacıyla vergilendirilmesi gerektiğini anlayamadım, ayrıca ben devletin bir öğretmeni de değildim, bağışlar ve aidatlarla geçiniyordum. Neden liseler kendi vergi-makbuzlarını gösterip Kilise

gibi taleplerini yerine getirmesi için Devlet'i zorlamazlar? Ancak, belediye meclis üyesinin ricasıyla yazıda şöyle bir ifadede bulunmaya tenezzül ettim: "Bununla size temin ederim ki ben, Henry Thoreau, içinde olmadığım herhangi bir kurumsal yapılaşmanın bir üyesi olarak düşünülmek istemiyorum." Bunu kasabanın rahibine söyledim ve anladı. Kilisenin bir üyesi olarak algılanmak istemediğimi öğrenen eyalet benden benzer bir talepte hiç bulunmadı ancak o zamanki ilk varsayıma bağlı kalması gerektiğini söyledi. Hangi derneklere üye olduğumu varsaydıklarını bilseydim, yazılı belgeler imzalayarak, hiç bilmediğim derneklerin hepsinden çıkardım, fakat tam bir listeyi nerede bulacağımı bilemiyordum.

6 yıldır vergi ödemedim. Bundan dolayı bir keresinde tek geceliğine hapse atıldım, iki veya üç fit kalınlığındaki taş duvarları, bir fit kalınlığındaki tahta veya demir kapıyı, ışığı süzen demir kafesi inceleyerek ayakta dikilirken bana sanki sadece et ve kemikten ibaretmişim gibi davranan bu kurumun aptallığına şaşırdım. Acaba beni hapse atmanın en iyisi olduğunu mu düşündü, benden başka türlü yararlanmayı düşünmedi mi? Hemşerilerimle aramda taş bir duvar bulunuyordu, ama onların benim kadar özgürleşmeden önce tırmanmaları ya da yıkmaları gereken bir duvar daha vardı. Kendimi kapatılmış hissetmedim hiç; duvarları boşa harcanmış taş ve çimento olarak algıladım. Vergi veren tek kişi olduğumu hissediyordum. Bana nasıl davranacaklarını bilmediklerinden, iyi terbiye olmamış biriymişim gibi davrandılar. Her tehditlerinde ve her övgülerinde gaf yapıyorlardı. Üzerime kapıyı kapatıp kilitliyorlardı, ama düşüncelerim izin al-

madan ve engel tanımadan onları izlemeyi sürdürüyordu. Ve tehlikeli olan düşüncelerimdi. Düşüncelerime bir şey yapamadıklarından bedenimi cezalandırmaya karar vermişlerdi; tıpkı yaramaz çocukların kızdıkları adama bir şey yapamayınca köpeğine eziyet etmeleri gibi. Devletin yarım akıllı, gümüş kaşıkları olan, yanlız yaşayan yaşlı bir kadın kadar ürkek olduğunu düşündüm; dostunu düşmanından ayıramıyordu; ona olan tüm saygımı kaybettim ve içimde bir acıma duygusu belirdi.

Devlet kimsenin zihin ve ahlak algısına karışmaz, sadece duyularına ve bedenine meydan okur. Devletin zekâsı ve dürüstlüğü değil, fiziksel gücü üstündür. Bu dünyaya bir şeylere zorlanmak için gelmedim. Kendi tarzımda nefes alacağım. En güçlünün kim olduğunu görelim. Çoğunluğun gücü nedir ki? Ancak benimkinden daha yüksek bir ülküsü olan beni bir şeyler yapmaya zorlayabilir. Beni kendileri gibi olmaya zorluyorlar. Birine kitleler tarafından bir yaşam biçimi dayatıldığını hiç duymadım. Böyle bir yaşam acaba neye benzerdi? Bana "ya paranı ya canını" diyen bir hükümete paramı vermek için neden acele edeyim? Hükümet zor durumda, ne yapacağını bilmiyor olabilir. Benim yapabileceğim bir şey olmaz. Başının çaresine baksın; benim gibi yapsın. Çocuk gibi ağlamanın bir yararı olmaz. Toplum makinesinin işlemesinden ben sorumlu değilim. Bir meşe palamuduyla bir kestane yan yana düştüğünde biri diğeri için hareketsiz kalmaz, ikisi de doğalarının gerektirdiğini yapar, filiz verir, biri diğerini gölgesinde bırakıp yok etmedikçe serpilip gelişirler. Bir bitki doğasını uygun yaşamazsa ölür; insan da...

Hapishanedeki gece ilginçti. İçeri girdiğimde mahkûmlar gömlekleriyle avluya çıkmış, sohbet ederek akşamın tadını çıkarıyorlardı. Gardiyan, "Hadi çocuklar, içeri girme zamanı" deyince dağıldılar, koğuşlarına dönüşlerinde ayak seslerini duydum. Gardiyan hücre arkadaşımı "akıllı adam" diye tanıttı. Hücre arkadaşım şapkamı nereye asacağımı gösterdi ve hapishanede işlerin nasıl yürüdüğünü anlattı. Koğuşlar ayda bir kez yıkanırmış; bizim koğuş en beyazı, en basit döşenmişi ve kasabadaki dairelere en çok benzeyeniydi. Doğal olarak, nereli olduğumu ve buraya nasıl düştüğümü sordu. Kendi öykümü anlattıktan sonra ben de ona sordum. Dürüst biri olduğunu düşünüyordum; dünya döndükçe de öyle düşünürüm. "Beni bir ambarı yakmakla suçladılar ki, asla böyle bir şey yapmadım," dedi. Anlayabildiğim kadarıyla, muhtemelen sarhoşken bir ambara uyumaya gitmiş ve orada piposunu yakmış, bu yüzden de ambar kül olmuştu. Zeki bir adam olarak tanınıyordu, üç aydır mahkemesini bekliyordu ve daha da bekleyebilirdi. Ama bedava yemek ve odadan memnunmuş, ortama alışmış, ona iyi davranıyorlarmış.

O bir pencerenin kenarına oturdu, ben diğerinin; insan burada uzun zaman kalırsa en çok pencereden bakarak zaman geçirirdi. Kısa zamanda orada bırakılan dini kitapların hepsini okudum, mahkûmların kaçtıkları yerleri, kestikleri pencere demirlerini inceledim; burada bir tarih olduğunu, duvarların ötesine taşmayan dedikoduların dolaştığını gördüm. Kasabada içinde şiir yazılan tek konut burasıydı sanırım. Kâğıda yazılan güfteler elden ele dolaşır ama yayınlanmazdı. Kaçmaya

kalkışanların yazdıkları şiirleri gösterdiler, yakalandıklarında bu şiirleri şarkı gibi söyleyip öfkelerini kendilerinden çıkarırlarmış.

Bir daha göremeyeceğimi düşünerek koğuş arkadaşımı olabildiğince konuşturmaya çalıştım, ama çok geçmeden bana yatağımı gösterip ışığı söndürmemi söyledi ve yattı.

Uzak bir ülkeye yolculuk yapmış gibiydim, sanki alıkonulmayı hiç ummamışım gibi, orada bir geceliğine alıkonulmamışım gibi. Daha önce kasaba saatinin vuruşlarını ve akşam saatlerinde köyün sesini hiç duymamış gibiydim çünkü demir parmaklıkların ardında pencereler açık uyuduk. Ortaçağ ışığında köyümü görmüş gibiydim ve Concordumuz bir Ren akıntısına dönüşmüştü, gözümün önünden şövalyeler ve şatolar geçti. Sokaktan kasabalıların seslerleri geliyordu. Bitişikteki hanın mutfağında geçen konuşmaların ister istemez dinleyicisi olmuştum; yeni ve az rastlanan bir deneyimdi. Doğup büyüdüğüm köye daha yakından bakabiliyordum. Kurumlarını daha önce hiç görmemiştim. Hapishane de bir kurumdu, çünkü yönetimin merkeziydi. Burada yaşayanların nasıl insanlar olduklarını anlamaya başlamıştım.

Sabah, kahvaltılarımız kapıdaki delikten küçük dikdörtgen teneke kaplar içinde yarım litre çikolata, kahverengi ekmek, demir bir kaşıkla birlikte verildi; boş kapları almak istediklerinde yemeden bıraktığım ekmeği geri verirken yüzüm yeterince yeşildi; yoldaşım ona hemen el koydu ve onu öğle yemeği veya akşam yemeği için saklamam gerektiğini söyledi. Sonrasında her günkü gibi yakındaki araziye ot biçmeye giderken öğlene kadar dön-

meyeceğinden beni bir daha göremeyeceğini düşünerek iyi günler diledi.

Hapisten çıktığımda –çünkü biri araya girmiş ve vergimi ödemişti– genel olarak büyük değişiklikler görmedim, mesela genç girip aksak ve gri kafalı bir adama dönmüş halde çıkan bir adamın gözlemlediği gibi bir şey olmadı hiç; ancak zamanın ortaya çıkarabileceğinden çok daha büyük bir değişim –kasaba, eyalet ve ülke– gözlerimin önünde canlandı. Yaşadığım eyaleti daha detaylı gördüm. Birlikte yaşadığım insanlara komşularım ve arkadaşlarım olarak ne derece güvenebileceğimi gördüm; meğer yalnızca iyi gün dostuymuş hepsi; doğru olan şeyi yapmaya niyetleri yoktu hiç; önyargılarından ve batıl inançlarından dolayı benden başka bir ırka mensuplardı sanki, tıpkı Çinliler ve Malaylar gibi; insanlık için fedakârlık yapmak, hatta malları için bile risk almak istemediklerini gördüm. Sonuçta çok soylu değillerdi ama hırsızın onlara davrandığı gibi davranmışlardı hırsıza, belirli bir dışsal gözlem ve birkaç duayla ve zaman zaman faydasız olmasına rağmen kendi yollarında yürüyerek ruhlarının kurtulmasını umuyorlardı. Belki bu şekilde komşularımı çok katı bir biçimde yargılıyor olabilirim çünkü çoğunun köylerinde bir kurum olarak hapishanenin var olduğunu bilmediklerini sanıyorum.

Zavallı bir borçluyu hapishaneden çıktığında bir hapishane penceresinin parmaklıklarına benzetmek için parmaklarını gözlerinin önünde tutarak "Nasıl gidiyor?" diye selamlamak, köyümüzde çok önceden var olan bir gelenekti. Ancak komşularım beni selamlamadılar. İlk önce bana ve sonra da birbirlerine baktılar,

uzun bir seyahatten dönmüş gibiydim. Ayakkabılarımı almak için ayakkabı tamircisine gidiyorken hapishaneye atılmıştım. Ertesi sabah beni saldıklarında, yarım kalan işlerimi halletmeye çalıştım, bana hizmet etmek için sabırsızlanan tamir edilmiş ayakkabılarımı ayağıma geçirdim, bir yaban mersini şölenine katılmak istedim, yarım saat sonra –atları tımarladığımdan– iki mil uzaklıkta, yüksek vadilerin birinde, Eyaletin hiç gözükmediği bir yabanmersini tarlasının ortasındaydım.

İşte tüm "Hapishane" tarihim böyleydi.

Otoyol vergisi ödemeyi hiçbir zaman reddetmedim çünkü kötü bir özne olmayı arzuladığım kadar iyi bir komşu olma arzum da vardı ve şimdi okullara destek adına hemşerilerimin eğitimi için yapmam gereken şeyi yapıyorum. Ödemeyi reddettiğim şey vergi faturasındaki belli bir meblağ değildir. Sadece devlete bağlılığımı reddetmek ve geri çekilip ondan olabildiğince uzakta kalmak istiyorum. Paramın nereye gittiğini araştırmayı (bunu yapabilecek olsam bile) gereksiz buluyorum; bu para önünde sonunda birini öldürecek silahı ve o silahı tutacak kişiyi satın alır. Ben daha çok bağlılığımın etkilerinin izini sürmekle ilgileniyorum. Aslında hâlâ ondan nasıl faydalanacağımı düşünmememe rağmen bu tutumumla devlete savaş ilan ediyorum ki böyle durumlar için bu çok normaldir.

Benden talep edilen vergiyi devlete sempati duyarak başkaları öderse, kendileri için yaptıklarını benim için de yapmış olurlar veya devletin ihtiyaç duyduğundan çok daha fazla adaletsizliğe ortak olurlar. Eğer tutuklananın vergisini ona yakınlık duydukları için ödememişlerse,

duygularının halkın çıkarıyla çatıştığının farkında değiller demektir. İşte benim durumum bu. Ama böyle bir durumda dik başlı davranmamak ya da insanların görüşlerine fazla önem vermemek düşüncesiyle fazla savunmacı davranılmamalı. Sadece kendine ve içinde bulunulan durama uygun olan yapılmalıdır.

Bazen bu insanların iyi niyetli olduklarını düşünüyorum. Sadece cahiller; nasıl yapabileceklerini bilseler daha iyi şeyler yapabilirler. Neden komşuna alışmadığı bir biçimde davranma zorluğu yaşatasın ki? Ama yine de bu onlar gibi davranmam için geçerli bir neden değil ya da başkalarının farklı bir biçimde daha çok acı çekmelerine izin vermek için... Bazen de şöyle düşünüyorum: milyonlarca kişi kızmadan, kötü niyet beslemeden, herhangi bir kişisel duyguyu işe karıştırmadan senden yalnızca birkaç şilin istediğinde, isteklerini geri çekme ya da değiştirme olanakları yoksa (yaradılışları böyle çünkü), senin de milyonlarca kişiye hitap etme şansın yoksa, neden bu karşı konulmaz hayvani güce karşı koyacakmışsın ki? Soğuğa ve açlığa, rüzgâra ve dalgalara inatla dayanmazsınız; binlerce benzer zorunluluğu sessizce kabul edersiniz. Kendinizi ateşe atmazsınız. Ama bütünüyle de hayvani bir güç değil bu, aynı zamanda insana da ait; hem bu milyonlarca insanla sadece cansız ya da hayvan olarak değil, milyonlarca insan olarak ilişki içindeyim. Öyleyse bu insanların önce yaratıcılarına sonra da birbirlerine yönelmelerinin olası olduğunu görüyorum. Fakat eğer kendimi bile bile ateşe atarsam, ateşi veya ateşi yaratanı suçlayamam, yalnızca kendimi suçlarım. İnsanlardan memnun olma durumuna, onla-

rın ve benim tıpkı iyi bir Müslüman ve kaderci gibi ne olmamız gerektiğine dair isteklerimize ve beklentilerimize göre değil de, onlara uygun bir biçimde davranma hakkımın olduğuna kendimi ikna edebilirsem, bir şeylerden tatmin olmaya çalışmam ve bunun Tanrı'nın buyruğu olduğunu söylemem gerekir. Ve her şeyin ötesinde, buna direnmekle tamamıyla hayvani veya doğal bir güce direnmek arasında öyle bir fark vardır ki birincisine belli bir etkinlikle direnebilirim; Orpheus gibi kayaların, ağaçların ve hayvanların doğasını değiştirmeyi umuyor olamam.

Herhangi bir kişiyle veya ulusla kavga etmek istemiyorum. İnce eleyip sık dokumak, ince farklar oluşturmak veya kendimi komşularımdan daha iyi biri saymak istemiyorum. Daha ziyade kanunlara uymak için bir gerekçe arıyorum. Kanunlara uymaya çoktan hazırım. Aslında, bu kafada olan kendimden şüphe duymak için nedenim var ve her yıl, vergi memuru gözüktüğünde, genel hükümetin ve eyalet hükümetinin eylemlerini, konumunu ve uyum için bir bahane keşfetmek adına insanların ruhunu incelerken buluyorum kendimi.

"Anne-babalarımız gibi ülkemizi sevmemiz gerekir,
Ve bir gün yabancılaşırsak
ona olan aşkımıza ve onu onurlandırmak için harcadığımız çabaya,
sonuçlarına saygı duymamız ve öğretmemiz gerekir ruha
vicdan ve dinin özünü,
Yönetme veya çıkar arzusunu değil."

Eyaletin tüm bu işleri elimden alacağına inanıyorum. Sonrasında da yurttaşlarımdan daha iyi bir vatansever olmayacağım. Daha alt bir noktadan bakıldığında anayasa tüm hatalarına rağmen iyidir, kanunlar ve mahkemeler saygıdeğerdir hatta bu eyalet ve bu Amerikan hükümeti bile birçok açıdan takdire şayan ve nadir şeylerdir, birçok büyük insanın söylediği gibi şükredilesidir fakat biraz daha yüksek bir açıdan bakıldığında onları tanımladığım gibilerdir; çok daha yüksek bir yerden hatta en yüksekten bakıldığında da, onların kim olduğunu ya da bakılmaya veya düşünülmeye değer mi olduğunu kim söyleyebilir ki?

Ancak devlet beni çok da ilgilendirmiyor onu olabildiğince az düşünüyorum. Bu dünyada bile bir hükümetin yönetiminde çok zaman geçirmem. Eğer birinin düşünce, hayal gücü ve arzuları varsa, olmayan şeyler görünmüyorsa ona, akılsız yöneticiler ya da reformcular onu ölümcül bir biçimde engelleyemezler.

Birçok insanın benden farklı düşündüğünü biliyorum fakat işleri gereği kendilerini bu ve benzer konulara adamış olanları sevmem. Tamamen kurumsal olarak hareket eden devlet adamları ve yasa koyucular kuruma asla açıkça çıplak bir biçimde bakmazlar. Toplumsal hareketlerden bahsederler ancak onsuz da kafa dinleyecekleri herhangi bir yerleri yoktur. Belirli bir deneyim ve ayrımcılık insanıdırlar. Ustaca ve hatta faydalı sistemler buldukları için onlara şükran borçluyuz şüphesiz. Fakat onların tüm zekâsı ve faydası çok geniş sınırları olmayan bir alan için geçerlidir. Dünyanın politika ve amaca uygun çıkarcılıkla yönetilmediğini unutmaya alışkın-

dırlar. Webster asla devletin arka planını görmez ve bu nedenle de yetkinlikle yönetimden söz edemez. Sözcükleri, mevcut devlet için gerekli olmayan reformlara kafa yoran bu yasa koyuculara yol gösterir. Ama düşünürler ve her daim yönetenler konuya asla tek bir bakış bile atmamıştır. Bu konuda akıllıca kurgular yapanların, Webster'ın kavrayış gücünün yayıldığı alanın ve yeni düşüncelere açıklığının sınırlı olduğunu kısa sürede açığa çıkaracaklarına güvenim tam. Fakat çoğu reformistin ucuz profesyonellikleriyle karşılaştırıldığında ve genel olarak politikacılarda hâlâ ucuz bir bilgelik ve hitabet yetisi varken, yalnızca onunkiler anlamlı ve değerli sözcüklerdir. Bunun için Tanrı'ya şükretmeliyiz. Göreceli olarak hep güçlü, özgün ve her şeyden öte pratiktir. Niteliği bilgelik olmaktan ziyade sağduyulu olmaktır. Avukatın gerçeği gerçek değil, kararlılık ve kararlı olarak amaca uygun çıkarcılıktır. Gerçek her zaman kendi içinde uyumludur, ilgilendiği konu haksızlık yapmayı da içeren hukukun açığa çıkarılması değildir. Kendisine uygun görülen "Anayasanın Savunucusu" unvanını hak ediyor. Saldırılarının tamamı savunma amaçlı. Bir lider değil, bir takipçi. Onun liderleri 1987'nin insanlarıdır. "Başlangıçta yapılan ve birçok eyaletin birliğe katılmasını sağlayan düzenlemeyi bozmak için hiçbir çaba harcamadım" der, "böyle bir çaba harcamaya kalkışmadım ve niyetlenmedim, aklımdan bile geçirmedim" diye sürdürür. Anayasanın köleliği onaylayan hükmü hakkında şunları söyler: "Başlangıçta yapılan anlaşmada bulunduğuna göre bırakalım kalsın!" Ne kadar keskin zekâlı ve yetenekli olursa olsun, bir olayı politik ilişki-

lerinden bağımsız, zekânın bir ürünü olarak ele alamaz. Bugün Amerika'da, kölelik konusunda bir şeyler yapmak gerektiğinde, net konuştuğunu söyleyen bir adamı böylesine ümitsiz bir yanıt vermeye iten şey nedir? Bundan toplumsal ödevler konusunda hangi yeni sonuç çıkarabilir? Avukat bu konuda şöyle der: "Köleliğin devam ettiği eyaletlerin bu konuda ne tür düzenlemelere gidecekleri seçmenlere, gelenek, insanlık ve hukukun genel yasalarına, Tanrı'ya karşı duydukları sorumluluk doğrultusunda yapacakları değerlendirmelere göre saptanır. Başka bir yerde başka bir nedenle oluşturulmuş toplulukların, bu duruma herhangi bir biçimde karışması söz konusu değildir. Bu tür organizasyonları hiç teşvik etmedim, etmem de."

Gerçeğin daha saf kaynaklarından habersiz olanlar, akışının izini daha yükseklerde takip etmemiş olanlar, Anayasa ve İncil'e bağlı kalırlar, saygı ve alçakgönüllülükle bu kaynaklardan içerler; ama bu göle ya da su birikintisine damla damla akan gerçeğin nereden geldiğine bakanlar, bir kez daha bellerine kuşaklarını sarıp kaynağa doğru bir yolculuğa çıkarlar.

Amerika'da yasama alanında henüz bir dehaya rastlanmadı. Zaten dünya tarihinde çok örneği yok. Binlerce konuşmacı, politikacı ve dokunaklı insan gelmiş geçmiştir fakat henüz hiçbir konuşmacı günün çok daha tartışmalı meseleleriyle ilgili ağzını açmamıştır. Söz söylemeyi sadece söz söylemek olarak severiz, gerçeği ifade ettiği ya da kahramanlık aşıladığı için değil. Yasa koyucularımız bir ulusla olan özgür ticaretin, özgürlüğün, birliğin ve dürüstlüğün göreceli değerini henüz öğrenmediler. Ver-

gi ve finans, ticaret ve üretim, tarım gibi göreceli olarak sıradan meselelerle ilgili bir dehaları ve yetenekleri yoktur. Rehberliğimiz sadece kongredeki kanun koyucuların, halkın yakınmaları ve deneyimlerle düzelmeyen ağzı kalabalıkların zekâsına kalmış olsaydı, Amerika uluslar çapındaki üstünlüğünü devam ettiremezdi. Bunu söylemeye belki hakkım yok ama Yeni Ahit yazılalı 1800 yıl oldu fakat yargı bilimine tuttuğu ışıktan yeterince yararlanan bilgeliği ve pratik yetisi olan yasa koyucu var mı?

Boyun eğmek istediğim devlet otoritesi bile –çünkü bilen ve hem bildiği hem de iyi şeyler yapabildiği birçok şeyde benden daha çok şey yapabilen kimseye memnuniyetle boyun eğeceğim– hâlâ saf olmaktan uzaktır: haklı olabilmesi için yönetilenin izninin ve rızasının olması gerekir. Kabullendiklerim dışında kişiliğim ve mülküm üzerinde bir hakkı olamaz. Mutlak bir monarşiden sınırlı bir monarşiye, sınırlı bir monarşiden bir demokrasiye geçiş, birey hakları için gerçek saygıya götürür. Hatta Çinli filozof bile bireyi imparatorluğun temeli olarak düşünmek anlamında yeterince bilgeydi. Bir demokrasi devlet yönetiminin gelebileceği son nokta mıdır? İnsan haklarını tanımaya ve düzenlemeye doğru atılacak başka bir adım mümkün değil midir? Devlet tüm gücünü ve otoritesini aldığı ve ona göre davrandığı bireyi daha yüksek ve bağımsız bir güç olarak tanıyana kadar, gerçekten de özgür ve aydınlanmış bir devlet olmayacak. En azından tüm insanlara adil olabilen, bireye bir komşu olarak saygıyla davranan bir devleti hayal ediyor olmaktan memnunum; böyle bir devlet, komşuluk ve vatandaşlık görevlerini yerine getiren, ancak devletin işlerine karışmadan ve devlet

tarafından kuşatılmadan devletten uzakta yaşamayı seçen birkaç kişinin, güvenliğini tehdit ettiğini düşünmez. Meyveler veren ve olgunlaşır olgunlaşmaz onları dökmeye razı olan bir devlettir bu. İşte böyle bir devletin hayalini kurdum, ama ona henüz hiçbir yerde rastlamadım.

Amerika'da kapitalizmin hızla gelişmesinin sebep olduğu sarsıcı değişimlerden hoşnutsuzluk duyan Henry David Thoreau 1845 yılında yaşadığı kenti terk ederek bir göl kıyısına yerleşir. Burada içdünyası, gündelik yaşamı ve doğal çevresiyle ilgili duygu ve düşüncelerini kaleme alır. Arada bir toplumsal meselelere değinmeyi de ihmal etmez. Bu tür yazılardan biri olan *Sivil İtaatsizlik*, Thoreau'nun bugüne dek üzerinde en çok durulmuş metinlerinden biridir. Yazar bu metinde köleliğe ve savaşa karşı olan düşüncelerini dile getirir, ideal devletin nasıl olması gerektiğini tartışır. Metnin ilk satırlarında kullandığı "En iyi devlet hiç yönetmeyen devlettir" sözü akıllarda yer etmiştir.

internet satış:
saykitap.com
7,50 TL
ISBN 978-605-02-0468-1
9 786050 204681
SAY YAYINLARI